

SIGURJÓN PÁLL ÍSAKSSON

HÖFUNDUR MORKINSKINNU OG FAGURSKINNU

Það er mikið happ að Morkinskinna skyldi varðveitast.
Finnur Jónsson, í formála *Morkinskinnu* (MskFJ, xl).

1. Forspjall

KONUNGASAGAN *Morkinskinna* virðist hafa verið tímamótaverk í íslenskum bókmenntum. Hún er fyrsta ítarlega yfirlitsritið um Noregskonunga og hefur sérstöðu fyrir íslenskt sjónarhorn höfundar. Hún var lengi ekki til í aðgengilegri útgáfu, en á síðari árum hefur verið bætt úr því, einkum með útgáfu Hins íslenska fornritafélags 2011, sem þeir Ármann Jakobsson og Þórður Ingi Guðjónsson sáu um. Í kafla um höfund ritsins segir þar:

Skoðanir manna á uppruna Morkinskinnu hafa breyst, og flestir munu nú telja ástæðulaust að gera greinarmun á Morkinskinnu og öðrum sagnaritum, svo sem Fagurskinnu og Heimskringlu. Á hinn bóginn má enn deila um hvers konar höfundarverk miðaldasagnarit séu almennt.

...

Á blómaskeiði „íslenska skólans“ í fornritarannsóknum, þegar sem ákafast var leitað að höfundum einstakra sagnarita, var Morkinskinna ekki í hávegum höfð. Þess vegna var höfundar hennar ekki leitað. Hin síðari ár hefur Morkinskinna notið meiri virðingar, en um leið hafa menn gert sér grein fyrir því að samband höfundar og texta var flóknara á 13. öld en nú á dögum. Morkinskinna er því áfram höfundarlaus, en þarf þó ekki að vera síður metin sem sagnarit. (ÍF 23, xiv, xvi).

Í fornum heimildum, svo sem *Sturlunga sögu* (Sturl 1, 342), kemur fram að Snorri Sturluson hafi sett saman sögubækur. Enginn efi er um að hann sé höfundur *Snorra-Eddu*, því að í formála *Uppsala-Eddu* er sagt að

Snorri hafi sett hana saman. Almennt er nú litið svo á að hann sé höfundur *Heimskringlu*, þó að í fornum handritum sé sagan ekki eignuð honum með skýrum hætti. Fullgild rök eru samt fyrir því eins og oft hefur verið rakið.¹ Og margir hafa eignað honum *Egils sögu*, en meiri óvissa ríkir um það. Fleiri verk hafa ekki verið tengd honum í nýlegum yfirlitsritum. Hér verður hins vegar varpað fram þeirri tilgátu að Snorri sé höfundur tveggja rita til viðbótar: *Morkinskinnu* og *Fagurskinnu*. Raunar er undarlegt að þessi möguleiki virðist aldrei hafa komið til alvarlegrar athugunar meðal fræðimanna.²

Morkinskinna er konungasaga, sem varðveitt er í samnefndu handriti (GKS 1009 fol.) og fjallar um konunga í Noregi frá því skömmu eftir fall Ólafs helga, um 1035, fram til 1157, en glatað er aftan af sögunni. Talið er að upphaflega hafi hún náð til 1177, þegar Sverrir Sigurðarson kom fram á sjónarsviðið og saga hans tekur við. Efnislega er *Morkinskinna* hliðstæð þriðja hluta *Heimskringlu*, en hún er talsvert ítarlegra rit og frásögnin breiðari, einkum fyrri hlutinn. Í sögunni eru nokkrir Íslendingaþættir og Íslendingar koma mikið við sögu. Því er nokkuð til í því sem Theodore M. Andersson og Kari Ellen Gade segja um söguna:

hugtakið „konungasaga“ virðist síður eiga við Morkinskinnu en nokkurt annað rit úr þeim sagnaflokki sem kom fram fyrir eða síðar. ... Er bókin um Noregskonunga, eða er hún um reynslu Íslendinga af Noregskonungum? Morkinskinna er fyrsta íslenska söguritið sem með markvissum hætti dregur Íslendinga inn á sviðið, bæði sem þátttakendur í hinum stærri atburðum í sögu Evrópu, og sem skáld sem lýstu minnisstæðum atvikum í þeirri sögu og auðvelduðu þannig vinnu sagnaritara seinni tíma. Það er íslenskur áherslublær yfir Morkinskinnu sem gefur henni sérstöðu gagnvart öllum öðrum konungasögum. (Andersson et al. 2000, 64–65. Þýðing mín).

Morkinskinnuhandritið er frá því um 1275 (Speed Kjeldsen 2010, 264), en sagan sjálf mun samin rúmum 50 árum fyrr, um 1220.

- 1 Besta yfirlitið um þessi rök er hjá Ólafi Halldórssyni (Ólafur Halldórsson 1979), bæði hvað snertir *Heimskringlu* og *Snorra-Eddu*. Finnur Jónsson (Finnur Jónsson 1920–1924 2, 683) vekur athygli á að margt í *Snorra-Eddu*, ekki síst formálinn, sýni náin tengsl við *Heimskringlu* og beri sömu höfundareinkenni.
- 2 Jón Þorkelsson rektor (Jón Þorkelsson 1868, 66) taldi að visu líklegt að einhver af Sturlungum, eða þeim mjög nákominn, hafi sett *Morkinskinnu* saman.

Fagurskinna eða *Noregs konunga tal* er konungasaga sem nær yfir svipað tímabil og *Heimskringla*, þ.e. frá Hálfðani svarta (um 830) til 1177. Því má skipta *Fagurskinnu* efnislega í þrjá hluta eins og *Heimskringlu*, *Fagurskinnu* 1, 2 og 3 (*Fsk.1-3*), og samsvarar fyrsti hlutinn *Heimskringlu* 1 (*Hkr.1*), annar hlutinn *Heimskringlu* 2 (*Hkr.2*; *Ólafs sögu helga*), og þriðji hlutinn *Morkinskinnu* (*Msk*) og *Heimskringlu* 3 (*Hkr.3*). Nokkuð vantar í *Fagurskinnu* aftan til. Hún er mun styttri og ágrípskenndari en *Heimskringla*, og er talið að hún hafi verið tekin saman sem yfirlitsrit að beiðni Hákonar konungs Hákonarsonar. Hún mun hafa verið rituð í Þrándheimi um 1220 (Hákon var þá 16 ára), en óvíst er hvort höfundurinn var Íslendingur eða Norðmaður.

Mikið hefur verið rætt og ritað um þau þrjú verk sem hér verða tekin til umfjöllunar, *Morkinskinnu*, *Fagurskinnu* og *Heimskringlu*. Hér verður aðeins að litlu leyti gerð grein fyrir þeim rannsóknnum, en í staðinn skal bent á grein eftir Ármann Jakobsson (Ármann Jakobsson 2000), doktorsrit hans *Staður í nýjum heimi* (Ármann Jakobsson 2002), og formála *Morkinskinnu* (Ármann Jakobsson et al. 2011 1-2) þar sem er gott yfirlit um þær, einkum hvað *Morkinskinnu* snertir. Um *Fagurskinnu* má t.d. benda á formála Bjarna Einarssonar fyrir útgáfu sögunnar (ÍF 29), og samantekt Kolbrúnar Haraldsdóttur (Kolbrún Haraldsdóttir 1991).

2. Höfundur *Morkinskinnu*

Í seinni tíð hafa vindar í fræðaheiminum blásið þannig að leit að höfundum fornrita þykir ekki áhugaverð. Er því stundum haldið fram að á miðöldum hafi höfundarhugtakið verið annars eðlis en á okkar dögum og því hafi litla þýðingu að leita að nafngreindum höfundi. Ég tel þó að ef menn geta fært sæmileg rök fyrir máli sínu, þá geti vitneskja um höfund opnað nýja sýn á viðfangsefnið.

Innri rök benda til að *Morkinskinna* hafi verið samin um 1220, og að höfundurinn hafi verið íslenskur. Lengi hefur verið deilt um hvers eðlis þessi fumgerð *Morkinskinnu* var, hvort hún líktist í meginatriðum þeirri sem er í GKS 1009 fol., eða hvort um var að ræða mun styttra verk, „eldri gerð *Morkinskinnu*“, sem stóð nær þriðja hluta *Fagurskinnu* og var notuð

sem heimild við ritun *Fagurskinnu* og *Heimskringlu*.³ Um það segir Ármann Jakobsson:

Engar skýrar vísbendingar eru... um að Morkinskinna hafi tekið miklum breytingum. Úr því að rökin fyrir „eldri gerð Morkinskinnu“ eru ekki veigameiri en raun ber vitni er eðlilegast að gera ráð fyrir að texti 1009 sé góður fulltrúi fyrir þá Morkinskinnu sem var til orðin nálægt 1220. (ÍF 23, xxxiv).

Spurningin um höfund *Morkinskinnu* virðist ekki mjög flókin, því að bókmenntaheimurinn á þessum tíma var ekki stór. Af þeim Íslendingum sem vitað er að fengust við ritun konungasagna á þessu árabili koma aðeins tveir til greina, þeir Styrmir Kárason (~1170–1245) hinn fróði og Snorri Sturluson (~1179–1241). Auðvitað er hugsanlegt að fleiri hafi fengist við slíka iðju, án þess að vitað sé. Nokkrir fræðimenn hafa reynt að færa rök fyrir slíku; þannig telja bæði Jón Helgason (Jón Helgason 1934, 14–15) og Theodore M. Andersson (Andersson et al. 2000, 72–83) að höfundurinn hafi e.t.v. verið Norðlendingur, og sá síðarnefndi nafngreindir nokkra menn í því sambandi.

Ástæðan fyrir því að Snorri hefur aldrei verið orðaður við *Morkinskinnu* er m.a. sú að lengi var litið svo á að hún væri sögusafn eftir marga höfunda.⁴ Einnig er vitað að Snorri samdi *Hkr.3*, sem er um margt frábrugðin *Morkinskinnu*. *Morkinskinna* er þó meginheimild Snorra í *Hkr.3*, en mörgu er sleppt, annað umorðað og ýmsu bætt við. Í doktorsriti Ármanns, *Staður*

- 3 Hér verður miðað við niðurstöður Ármanns Jakobssonar um aldur *Morkinskinnu*. Við doktorsvörn Ármanns taldi Sverrir Tómasson (Sverrir Tómasson 2003, 292–300) rök fyrir því að *Morkinskinna* sé samin „um miðbik 13. aldar eða á síðara helmingi hennar“. Ármann svaraði þessu við sama tækifæri (Ármann Jakobsson 2003, 317–319). Alex Speed Kjeldsen (Speed Kjeldsen 2010 1, 264) telur ekki ástæðu til að hrófla við því að Morkinskinnuhandritið hafi verið skrifað um 1275. Hann bendir á (sama, 17–18) að þó að Jonna Louis-Jensen hafi sýnt fram á að stofnrit allra texta *Morkinskinnu* (GKS 1009, yngri hluti *Flateyjarbókar* og *Hulda-Hrokkinskinna*) hafi haft þættina að geyma þá sé ekki hægt að heimfæra þá niðurstöðu á frumgerð *Morkinskinnu* frá því um 1220. Þessi niðurstaða, að ekki sé hægt að sanna slíkt út frá ættartré handrita, útilokar þó alls ekki að frumgerð *Morkinskinnu* hafi verið svipuð þeirri sem við þekkjum nú.
- 4 Finnur Jónsson (*MskFJ*, xl) segir: „Þegar fjallað er um Morkinskinnu eins og hún er – og jafnvel þótt horft sé fram hjá innskotsþáttunum – þá er augljóslega merkingarlaust að tala eða hugsa um sérstök höfundareinkenni; þar er og hlýtur að vera um marga höfunda að ræða“. (Þýðing mín).

í *nýjum heimi*, er umfjöllun um höfundinn. Þar staldrar Ármann við Snorra og segir:

Snorri Sturluson dvaldi við hirð Noregskonungs um það leyti sem Morkinskinna varð til. Áhugi hans á Noregskonungum var samur og höfundar Morkinskinnu en sagnaritin sem þeir settu saman eru ólík. Snorri orti um konung og Skúla jarl, varð hirðmaður þeirra beggja og kann að hafa dreymt um að verða jarl yfir Íslandi. Þrátt fyrir mikla þekkingu á fornum siðum var Snorri Sturluson ekki ósnortinn af hinum nýja tíma. Um það vitnar Heimskringla. Hún og Morkinskinna eru ritaðar hvor undir sinni stefnu. Á hinn bóginn fjalla þær báðar um Íslendinga og konungsvald.

...

Parflaust er að metast um hvaða íslenskar miðaldasögur séu öðrum fremri. Um hitt verður vart deilt að höfundur Morkinskinnu er eitt af stórskáldum Íslands á miðöldum. Saga hans er til vitnis um það þótt fennt hafi yfir nafn hans í logndrifu gleymskunnar. (Ármann Jakobsson 2002, 286–287).

Ef skyggnt er yfir sviðið virðist sem fræðimönnum hafi verið nánast hulinn sá möguleiki að sami maður geti verið höfundur tveggja eða fleiri rita um sama efnið, sem eru að ýmsu leyti frábrugðin hvert öðru. Í því sambandi skal bent á fjórar útgáfur Ólafs Halldórssonar af *Færeyinga sögu*, sem eru gjörólíkar hver annarri (þó að texti sögunnar sé í meginatriðum sá sami). Mismunur þeirra mótast af aldri og þroska höfundarins, hversu miklar rannsóknir liggja að baki, og hver tilgangurinn er með útgáfunni. Einnig hefur það e.t.v. haft áhrif, að fræðimenn virðast nú almennt sammála um að Snorri hafi ekki snúið sér að ritstörfum fyrr en eftir fyrri utanför sína, um 1220, þá rúmlega fertugur (sjá t.d. ÍF 26, xxv–xxvi, og Vésteinn Ólason 2002, xxix). Líklegra virðist þó að maður sem nær miklum þroska sem rithöfundur hafi eitthvað fengist við slíka iðju frá því um tvítugt, eða jafnvel fyrr. Undantekningar eru þó frá þessu. Þannig segir Eggert Ó. Brím (Eggert Ó. Brím 1892, x), að nærri megi geta að Snorri hafi verið farinn að setja saman bækur um 1209, þegar hann var um þrítugt, enda segi í *Sturlungu* (*Sturl* 1, 269), að „hann gerðist [þá] skáld gott“.

Í formála fyrir ljósprentun Morkinskinnuhandritsins segir Jón Helgason, og er ekki laust við að greina megi þar svartsýnistón:

almennt má segja að höfundurinn sé góður sögumaður með sérstakt dálæti á að skemmta og lýsa atvikum, frekar en gagnrýninn sagnaritari. Margir hlutar verksins eru frábærlega vel skrifaðir og eru skýr vitnisburður um mikla bókmenningu. Morkinskinna er mikilvægt rit í fornbókmenntunum, og ef hún hefur ekki verið metin sem skyldi... er það aðallega af því að mikill hluti hennar var tekinn upp eða endursaminn af Snorra í Heimskringlu, sem er mun frægara verk. Morkinskinna hefur horfið í skuggann af hinum mikla arftaka sínum, og ekki er hægt að neita því að Snorri hefur oft (en þó ekki alltaf) gefið efninu betri búning. Sem sögurit er Heimskringla stefnufastari í viðhorfi sínu. Hún heldur sig við að segja frá valdaferli konunganna og sleppir þar af leiðandi mörgum þeim laustengdu þáttum sem eru í Morkinskinnu. Þannig varð hún heilsteyptari, en margar frábærar frásagnir Morkinskinnu voru þá felldar niður.

Með þeim heimildum sem við höfum aðgang að, er gátan um tilurð Morkinskinnu óleysanleg. Oft hefur verið gert ráð fyrir að hún sé líklega byggð á einhverjum eldri sögum um einstaka konunga, en ákveðnar sannanir fyrir þeirri tilgátu hafa ekki komið fram.

...

Önnur óleysanleg gáta er hvar á Íslandi Morkinskinna var rituð, en það er varla tilviljun að Íslendingarnir sem þar eru nefndir eru nær allir frá norður- og vesturhluta landsins. (Jón Helgason 1934, 13–14. Þýðing mín).

Andersson og Gade (Andersson et al. 2000, 72–83) draga einnig upp mynd af höfundi *Morkinskinnu* í formála þýðingar sinnar af sögunni. Þrátt fyrir óvissuna um hvað megi eigna höfundinum, og hvað hann kunnir að hafa fengið að láni, er þar gengið út frá þeirri tilgátu að hin upphaflega *Morkinskinna* hafi að miklu leyti verið verk eins manns og að greina megi persónueinkenni í textanum. Þó að enginn hafi dregið í efa að höfundurinn hafi verið Íslendingur megi finna samúð höfundar með norskum hagsmunum, t.d. í lýsingum á átökum við Danakonunga, ásamt jákvæðu viðhorfi gagnvart norskum höfðingjum sem reyna að standa á rétti sínum gagnvart konungsveldinu. Höfundur hefur áhuga á stöðu Íslendinga í

Noregi og við norsku hirðina og leggur áherslu á manngildi þeirra og menningu og að þeir njóti virðingar á við Norðmenn. Líklegt er að hann hafi einhverja reynslu af hernaði, því að hann hefur mikinn áhuga á að lýsa árangursríkri herstjórn. Auk þess má greina áhuga á verslun og fjármálum, og snúast margir Íslendingaþættirnir um hvernig Íslendingar koma ár sinni vel fyrir borð erlendis. En athyglisverðast í þessu sambandi er þó hvað höfundurinn er gagntekinn af kveðskap (dróttkvæðum) og frásagnarbókmenntum, og er sjálfur meistari á því sviði. Einnig er hið víða sjónarhorn áberandi, þar sem frásögnin nær til margra landa, allt frá Norðurlöndum, Hólmgarði, Miklagarði og Miðjarðarhafi, um England og Írland, til Íslands. Virðist þessi greining eiga vel við Snorra Sturluson, þótt vissulega væri hann ekki Norðlendingur eins og Theodore M. Andersson telur höfundinn hafa verið. Hann tengir *Morkinskinnu* sagnaskóla á Munkaþverá í Eyjafirði.⁵

Morkinskinna, *Fsk.3* og *Hkr.3* eru í grundvallaratriðum sama verkið (og sama má segja um *Fagurskinnu 1* og *Hkr.1*, og að hluta *Fsk.2* og *Hkr.2*).⁶ En í stað þess að ritverkin séu eftir þrjú höfunda, er vert að skoða þann möguleika að þau séu öll eftir sama mann, en hann hafi sent þau frá sér á mismunandi vinnslustigum eða í mismunandi útgáfum. Samsvörun á milli þessara þriggja verka er það mikil að líklegt sé að sami rithöfundur geti átt þar hlut að máli.⁷

Í 3. til 5. kafla verður farið yfir nokkur einkenni sem benda til að þessi þrjú verk séu eftir sama mann. Að sjálfsögðu er þörf á gætni í ályktunum um slíkt. Við fyrstu sýn geta konungasögur virst hver annarri líkar. Því þarf að gera greinarmun á því sem telja má höfundareinkenni annars vegar, og bókmenntaleg einkenni konungasagna hins vegar. Það sem tiltekið er í 3. til 5. kafla er þó sérstakt fyrir þessi þrjú verk, og því tel ég að líta megi á það sem sameiginleg höfundareinkenni.

5 Sjá einnig Andersson 1993 og sami 1994.

6 Ármann Jakobsson (Ármann Jakobsson 1997, 272) kallar *Morkinskinnu*, *Fagurskinnu* og *Heimskringlu* „sambornar systur“.

7 Sem dæmi um rit sem virðist hafa verið endurskoðað af höfundi má nefna *Snorra-Eddu*. Texti *Uppsala-Eddu* er um margt frábrugðinn þeim sem er í *Konungsbók*, sem að jafnaði er lagður til grundvallar útgáfum ritsins. Heimir Pálsson (Heimir Pálsson 2011, 147, 150) telur að *Uppsala-Edda* geti verið skrifuð eftir vinnugögnum úr búi Snorra.

3. Þekking á dróttkvæðum

Í *Morkinskinnu* eru 328 (+6) vísur, fleiri en í nokkru öðru fornu sagnariti þrátt fyrir að talsvert vanti aftan á söguna.⁸ Í *Fsk.3* eru 108 vísur, en tvær eyður eru þar og önnur allstór.⁹ Í *Hkr.3* eru 232 vísur, þeim hefur því verið fækkað þar um þriðjung frá *Morkinskinnu*. Í *Fsk.1* og *Fsk.2* eru samtals 165 vísur eða vísnaþrot, en 350 vísur í *Hkr.1* og *Hkr.2*. Sjá töflu í Viðauka.

Vísnaþjöldinn í *Heimskringlu* og *Snorra-Eddu* hefur vakið athygli fræðimanna, og þykir bera vott um að Snorri hafi haft ótrúlega yfirsýn yfir þann kveðskap sem varðveist hafði til hans daga. Sigurður Nordal dregur þetta vel fram í riti sínu um Snorra Sturluson (Sigurður Nordal 1973, 76).¹⁰ En þessi yfirsýn kemur víðar fram. Í útgáfu Hins íslenska fornritafélags af *Morkinskinnu* er í formála fjallað um kveðskapinn sem þar er varðveittur, og segir m.a.:

Fá íslensk sagnarit geyma þvítíkan vísnaþjölda, en áhuganum á vísu-
deilir höfundur *Morkinskinnu* raunar með höfundum *Fagurskinnu*
og *Heimskringlu*. Aðrar konungasögur eru aftur á móti fremur
fátækar af vísu... (ÍF 23, l).

Morkinskinna er elst af þessum ritum og virðist höfundur hennar vera frumkvöðull í svo stórtækri notkun dróttkvæða við ritun konungasagna.¹¹ Hér á eftir fer yfirlit um kvæði sem vitnað er til í *Morkinskinnu*.¹² Fjöldi vísna er tilgreindur (– táknar sama skáld):

8 Í þeim kafla *Heimskringlu* sem samsvarar eyðunni í *Morkinskinnu* eru fimm vísur.

9 *Heimskringla* hefur þar tvær vísur.

10 Í *Skáldskaparmálum Snorra-Eddu* eru um 336 vísur eða vísnaþrot.

11 Af eldri (konunga)sögum eru flestar vísur í *Orkneyinga sögu* eða 82; næst kemur *Helgisaga Ólafs Haraldssonar* með 63 vísur. Vísnaþjöldinn í *Elstu sögu Ólafs helga* gæti hafa verið svipaður, en hún er þó aðeins til í brotum. Til samanburðar má nefna að í *Sverris sögu* eru 18 vísur, í *Ólafs sögu Tryggvasonar* eftir Odd munk 18, en í *Ágrip* 7 vísur eða vísnaþrot.

12 Í neðangreindum listum er stuðst við vefsíðu „Skaldic Poetry of the Scandinavina Middle Ages“.

<i>Morkinskinna:</i>		
Skáld	Kvæði	Vísur
Arnór jarlaskáld:	<i>Magnússdrápa</i>	17
–	<i>Magnússdrápa (brynbenda)</i>	10
–	<i>Haraldsdrápa</i>	13
–	<i>Þorfinnsdrápa</i>	1
Sighvatur Þórðarson:	<i>Bersöglisvísur</i>	16
–	<i>Lausavísa</i>	1
Þjóðólfur Arnórsson:	<i>Sexstefja</i>	12
–	<i>Magnúsflokkur</i>	5
–	<i>Runbenda um Harald</i>	1
–	<i>Lausavísur</i>	11
Oddur kíkinaskáld:	<i>Kvæði um Magnús góða</i>	2
Haraldur Sigurðarson:	<i>Gamanvísur</i>	6
–	<i>Lausavísur</i>	6
Stúfur hinn blindi:	<i>Stúfsdrápa</i>	6
Þórarinn Skeggjason:	<i>Haraldsdrápa</i>	1
Brennu-Njáll:	<i>Lausavísa</i>	1
Valgarður á Velli:	<i>Kvæði um Harald harðráða</i>	7
Bölverkur Arnórsson:	<i>Drápa um Harald harðráða</i>	5
Illugi Bryndælaskáld:	<i>Kvæði um Harald harðráða</i>	1
Magnús góði Ólafsson:	<i>Lausavísur</i>	2
Grani skáld:	<i>Kvæði um Harald harðráða</i>	2
Þorleikur fagri:	<i>Flokkur um Svein Úlfsson</i>	6
Steinn Herðisarson:	<i>Nizarvísur</i>	3
–	<i>Ólafsdrápa</i>	17
–	<i>Úlfsflokkur</i>	1
Sneglu-Halli:	<i>Lausavísur</i>	4
Þorgils fiskimaður:	<i>Lausavísur</i>	3
Úlfur stallari:	<i>Lausavísur</i>	1
Þorkell hamarskáld:	<i>Magnússdrápa</i>	5

Skáld	Kvæði	Vísur
Þorkell hamarskáld:	<i>Lausavísa</i>	1
Gísl Illugason:	<i>Erfikvæði um Magnús berfættan</i>	20
Steigar-Þórir:	<i>Kviðlingur</i>	1
Björn krepphendi:	<i>Magnússdrápa</i>	10
Eldjárn:	<i>Lausavísur</i>	2
Kali Sæbjarnarson:	<i>Lausavísa</i>	1
Þórarinn stutfeldur:	<i>Stutfeldardrápa</i>	7
–	<i>Lausavísur</i>	3
Halldór skvaldri:	<i>Útfarardrápa</i>	11
–	<i>Haraldsdrápa</i>	1
Magnús berfættur:	<i>Lausavísur</i>	11
Gull-Ásu-Þórður:	<i>Lausavísa</i>	1
Einar Skúlason:	<i>Haraldsdrápa I</i>	2
–	<i>Haraldsdrápa II</i>	4
–	<i>Runhenda</i>	8
–	<i>Eysteinsdrápa</i>	1
–	<i>Sigurðardrápa I</i>	3
–	<i>Ingadrápa</i>	3
–	<i>Lausavísur</i>	5
Sigurður Jórsalafari:	<i>Lausavísur</i>	2
Ívar Ingimundarson:	<i>Sigurðarbálkur (slembis)</i>	45
Sigurður slembidjárn:	<i>Lausavísa</i>	1
Kolli hinn þrúði:	<i>Ingadrápa</i>	5
Böðvar balti:	<i>Sigurðardrápa</i>	3
[Anonymus:]	<i>Lausavísur</i>	11
Samtals:		328

Í *Fsk.1* (og *Fsk.2*) naut *Morkinskinnu* ekki við, og því hlýtur höfundur *Fagurskinnu* að hafa haft kvæðin tiltæk, annað hvort í eldri sögubókum eða í skrifuðu dróttkvæðasafni. Um kvæðapekkingu höfundarins segir Bjarni Einarsson (ÍF 29, lxvi): „En auk þess er víst að höfundur *Fagurskinnu* hefur

þekkt miklu meira af kveðskap en hann hefur kært sig um að taka upp í rit sitt.“ *Fsk.1* virðist vera fyrsta ítarlega yfirlitsritið um tímabilið 830–1015 og ætti því að gefa góða hugmynd um kvæðþekkingu höfundarins, sbr. eftirfarandi yfirlit:

Fsk.1:		
Skáld	Kvæði	Vísur
Eyvindur skáldaspillir:	<i>Háleygjatal</i>	5
–	<i>Hákonarmál</i>	11
–	<i>Lausavísur</i>	12
Þorbjörn hornklofi:	<i>Haraldskvæði (Hrafnsmál)</i>	20
–	<i>Glymdrápa</i>	3
Gunnhildur k.móðir:	<i>Lausavísa</i>	1
[Anonymus:]	<i>Eiríksmál</i>	9
Hákon góði:	<i>Lausavísa</i>	1
Þórður Særeksson:	<i>Þórólfs drápa Skólmssonar</i>	4
Glúmur Geirason:	<i>Lausavísa</i>	1
–	<i>Gráfeldardrápa</i>	4
Einar skálaglamm:	<i>Vellekla</i>	15
–	<i>Hákonardrápa</i>	1
Þórður Kolbeinsson:	<i>Eiríksdrápa</i>	8
Þorleifur skúma:	<i>Lausavísa</i>	1
Vigfús Víga-Glúmsson:	<i>Kvæði um Hákon jarl</i>	1
–	<i>Lausavísa</i>	1
Eyjólfur dáðaskáld:	<i>Bandadrápa</i>	1
Halldór ókristni:	<i>Eiríksflokkur</i>	6
Hallfreður vandræðaskáld:	<i>Ólafsdrápa</i>	6
–	<i>Erfidrápa um Ólaf Tryggvason</i>	9
Stefnir Þorgilsson:	<i>Lausavísa</i>	1
Skúli Þorsteinsson:	<i>Flokkur um Svoldrarorrustu</i>	1
[Anonymus:]	<i>Lausavísa úr Jómsvíkinga sögu</i>	1
Samtals:		123

Í *Fsk.1* eru margar vísur sem ekki eru í *Heimskringlu*.¹³ Munar þar mest um langar tilvitnanir í *Haraldskvæði* (þ.e. *Hrafnsmál*) og *Eiríkismál*, en einnig nokkrar aðrar vísur. Alison Finlay (Finlay 2004, 20) segir að það geti bent til að Snorri hafi ekki notað þann hluta *Fagurskinnu*. Þó er ljóst að Snorri hefur þekkt bæði kvæðin, því að hann vitnar í hið fyrrnefnda í *Heimskringlu* og það síðara í *Snorra-Eddu*. Í ljósi þess að *Heimskringla* er meira unnið rit en *Fagurskinna*, er hugsanlegt að Snorri hafi í *Hkr.1* kosið að vinna lausamálstexta upp úr vísunum.

Í *Fsk.2* er fjallað um Ólaf helga. Þar er farið frekar fljótt yfir sögu og aðeins vitnað í 42 vísur. Ólafs saga helga er hins vegar þungamiðja *Heimskringlu*. Þar, og í sambærilegum hluta sérstöku sögunnar, er vitnað í 178 vísur sem sóttar eru í mörg kvæði, eins og sjá má af eftirfarandi yfirliti (í síðari dálki er til samanburðar fjöldi vísna í *Fagurskinnu 2*):¹⁴

<i>Hkr.2:</i>			
Skáld	Kvæði	Vísur	<i>Fsk.2</i>
Óttar svarti:	<i>Höfuðlausn</i>	17	2
–	<i>Knútsdrápa</i>	1	1
Sighvatur Þórðarson:	<i>Víkingarvísur</i>	15	3
–	<i>Flokkur um Erling Skjálgsson</i>	9	1
–	<i>Knútsdrápa</i>	7	10
–	<i>Lausavísur</i>	12	
–	<i>Nesjavísur</i>	11	7
–	<i>Ólafsdrápa</i>	1	
–	<i>Austurfararvísur</i>	21	1
–	<i>Vesturfararvísur</i>	7	1
–	<i>Kvæði um Erling Skjálgsson</i>	1	
–	<i>Erfidrápa Ólafs helga</i>	21	

13 Bjarni Einarsson (ÍF 29, lxxvi) bendir á að í 22. kapitula *Fagurskinnu* sé vísað til drápu Tinds Hallkelssonar um Hákon jarl Sigurðarson, en ekkert tilfært úr henni. Í *Heimskringlu* er hins vegar 2½ vísa úr drápunni (ÍF 26, v139–v141).

14 *Hkr.1* og *Hkr.3* henta illa til að sýna fram á kvæðaþekkingu Snorra því að í *Hkr.1* hefur hann hugsanlega stuðst við *Fsk.1* en í *Hkr.3* studdist hann við *Morkinskinnu*.

Skáld	Kvæði	Vísur	Fsk.2
Sighvatur Þórðarson:	<i>Tryggvaflökkur</i>	1	
Þórður Kolbeinsson	<i>Eiríksdrápa</i>	2	
Brynjólfur úlfaldi:	<i>Lausavísa</i>	1	
Arnór Jarlaskáld	<i>Þorfinnsdrápa</i>	2	
–	<i>Haraldsdrápa</i>	1	
Þórður Særeksson:	<i>Flokkur um Klæng Brúsason</i>	1	1
–	<i>Róðudrápa</i>	1	1
Hárekur í Þjóttu:	<i>Lausavísur</i>	2	2
Bersi skáld:	<i>Flokkur um Ólaf helga</i>	3	
–	<i>Lausavísa</i>	1	
Þórarinn loftunga:	<i>Höfuðlausn</i>	1	
–	<i>Tögdrápa</i>	6	4
–	<i>Glælognskviða</i>	10	1
Hallvarður Háreksblei:	<i>Knútsdrápa</i>	1	
Ólafur helgi Haraldsson:	<i>Lausavísur</i>	1	1
Bjarni Gullbráarskáld:	<i>Kálfsflokkur</i>	5	3
Jökull Bárðarson:	<i>Lausavísur</i>	2	1
Þormóður Kolbrúnarsk.	<i>Lausavísur</i>	6	
Þjóðólfur Arnórsson:	<i>Sexstefja vísan er í Hkr.3-v76)</i>		1
Gissur svartí:	<i>Lausavísa</i>	1	
Þorfinnur munnur:	<i>Lausavísa</i>	1	
Haraldur harðráði:	<i>Lausavísa</i>	1	1
Hofgarða-Refur:	<i>Kvæði um Gissur gullbráarskáld</i>	1	
[Anonymus:]	<i>Bjarkamál hin fornu</i>	2	
–	<i>Flokkur um Svein Alfífuson</i>	1	
–	<i>Lausavísa</i>	1	
Samtals:		178	42

Af þessu má sjá að Snorri vitnar til mun fleiri kvæða og tekur oftast upp fleiri vísur úr kvæðunum en höfundur *Fagurskinnu* gerði, enda er *Hkr.2* mun ítarlegra rit. Einnig er athyglisvert hve mikil samsvörun er í notkun kvæðanna.

Eins og sjá má er fjöldi kvæða minnstur um elsta tímabilið (í *Fsk.1*); nokkru fleiri kvæði eru í *Hkr.2*, sem fjallar um Ólaf helga, höfuðdýrling norrænna manna; og flest eru þau í *Morkinskinnu*, enda næst höfundi í tíma og margir konungar koma við sögu. Af ofangreindu má álykta að höfundar *Morkinskinnu*, *Fagurskinnu* og *Heimskringlu*, hafi allir haft mikið dróttkvæðasafn við hendina þegar þeir rituðu þessi verk. Við fyrstu sýn virðist ólíklegt að á dögum Snorra hafi margir fræðimenn haft aðgang að slíku dróttkvæðasafni, og haft jafnmikinn skilning á því. Einnig er öll meðferð vísanna og viðleitnin til að höfundargreina kvæðin sambærileg. Hin mikla þekking á dróttkvæðum sem fram kemur hjá þessum þremur rithöfundum, getur því verið vísbending um að þeir hafi allir heitið Snorri Sturluson.

4. Endurómur úr *Snorra-Eddu*

Snorra-Edda er margslungið rit, handbók um norræna goðafræði og kennslubók í skáldlist. Eitt af einkennum *Snorra-Eddu* er að mörgum vísanna fylgja umsagnir eða skýringar, þar sem kennarinn Snorri útskýrir eða dregur sérstaklega fram það sem máli skiptir í viðkomandi vísu. Þessa gætir mest í *Skáldskaparmálum* (*Skm*):¹⁵

Skm-v10: Hér er þess dæmi, at jörð er köllut kona Óðins í skáldskap.

Skm-v64: Hér er þess getit, at Heimdallr er son níu mæðra.

Skm-v87: Hér er sagt, at allt er eitt Ægir ok Hlér ok Gymir.

Skm-v108: Hér getr ok þess, at Freyju má svá kenna at kalla hana systur Freys.

Í *Morkinskinnu* eru svipaðar umsagnir eða útskýringar á eftir nokkrum vísu:

¹⁵ Svipaðar skýringar eða umsagnir á eftir vísu eru einnig í *Þriðju* og *Fjórðu málfraeðiritgerðinni*, sem fylgdu *Snorra-Eddu*, sbr. Björn M. Ólsen 1884, 63–151, enda um sambærileg kennslurit að ræða.

- Msk.-v1*: Hér vísar svo til, sem heyra má, at Magnúsi Ólafssyni væri sá inn ellifti vetr, er hann kom í land, ok varð þat öndverðan vetr. [Sbr. *Fsk.3-v165* og *Hkr.3-v1*, án skýringar.]
- Msk.-v21* og *v22*: Hér er nökkut til vísat um ferðina hans. [*Hkr.3-v36*, án skýringar.]
- Msk.-v25* (á undan vísu): Hér getr ok þess at Magnús konungr fór af Nóregi til Jótlands. [Er hvorki í *Fsk.3* né *Hkr.3*.]
- Msk.-v37*: Hér tekr Magnús konungr öll skip þeira, sem heyrask má. [Er hvorki í *Fsk.3* né *Hkr.3*, en er í Knýtlinga sögu *v27*, án skýringar.]
- Msk.-v38* og *v39*: Hér vísar til þess jafnan í kveðskapnum at Magnús konungr ok allir hans menn kölluðu Svein jarl, þótt hann sjálfr kallaði sik konung eða hans vinir. [Sjá *Fsk.3-v176*. Einnig *Hkr.3-v62*, án skýringar.]
- Msk.-v44*: Hér vísar til at þessi vetr fyllir annan tög aldrs Magnúss konungs. [Sjá *Fsk.3-v181*. Einnig *Hkr.3-v72*, án skýringar.]
- Msk.-v50*: Hér segir þat at hann fór herskipum til Miklagarðs... [*Hkr.3-v80*, án skýringar.]
- Msk.-v54*: Hér segir frá því at þetta land kom óbrunnit og óherjat í vald Haralds konungs. [Sjá *Fsk.3-187* og *Hkr.3-v84*.]
- Msk.-v70* og *v71*: Hér vísar til at á þessa lund kom Haraldr til veldis ok í land úr útferðinni. [Sjá *Fsk.3-v199* og *v200*. Er ekki í *Hkr.3*.]
- Msk.-v111*: Hér segir ok þat at Sveinn konungr flýði á land upp með skútu einni er flotit hafði við lyptingina. [Sjá *Fsk.3-v227*. Er ekki í *Hkr.3*.]¹⁶
- Msk.-v173* (á undan vísu): Ok hér getr hann þess er Magnús konungr fór at þeim með liðinu austan ór Öslu. [Er hvorki í *Fsk.3* né *Hkr.3*.]
- Msk.-v186*: Hér sagði þat ok í inni fyrstu vísu at hann brenndi Viskardal. [Er hvorki í *Fsk.3* né *Hkr.3*.]
- Msk.-v266* (á undan vísu): Ok hér segir hann frá því er Sigurðr fór til Jórsala ok sótti gröf Dróttins várs ok keypði sér svá Guðs miskunn ok mikinn veraldar sóma. [Er hvorki í *Fsk.3* né *Hkr.3*.]
- Msk.-v270*: Hér víkr hann svá til at því sem fyrr var sagt, at þeir tóku við Sigurði slembi at konungi. [*Fsk.3-v268* og *Hkr.3-v210*, án skýringar.]

16 Í *Morkinskinnu* er aðeins upphaf vísunnar, en skýringin sýnir að vísan hefur verið heil í frumgerðinni.

Slíkar útskýringar eru einnig í *Fsk.3*, sem fjallar um sama tímabil og *Morkinskinna*:

Fsk.3(A)-v176: Hér vísar til með sannendum, at Magnús konungr ok hans menn kölluðu Svein jarl, þó at sjálfr kallaði hann sik konung ok hans vinir. [Sjá *Msk.*-v38. Einnig *Hkr.3*-v62, þar án skýringar.]

Fsk.3-v181: Hér vísar til þess, at Magnúss konungr var et næsta vár eptir tvítögr at aldri. [Sjá *Msk.*-v44. Einnig *Hkr.3*-v72, þar án skýringar.]

Fsk.3-v185: Hér segir þat, at þá var Mikjáll konungr í þann tíma. [Sjá *Hkr.3*-v82.]

Fsk.3-v187: Hér segir frá því, at þetta land kom óbrunnit ok óherjat undir vald Haralds. [Sjá *Msk.*-v54 og *Hkr.3*-v84.]

Fsk.3-v199 og v200: Hér segir, hversu Haraldr kom til Nóregs, frá því er hann fór ór landi út til Miklagarðs. [Sjá *Msk.*-v70 og -v71, vísurnar eru ekki í *Hkr.3*.]

Fsk.3-v227: Hér segir, at Sveinn konungr flýði á land upp með skútu, er flotit hafði við lypting. [Sjá *Msk.*-v111. Er ekki í *Hkr.3*.]

Eins og sjá má gæti höfundur *Fagurskinnu* hafa tekið sumar þessar vísaskýringar úr *Morkinskinnu*, sem hann notaði sem heimild. En nú má benda á athyglisvert atriði. Slíkar vísaskýringar eru einnig í *Fsk.1* og *Fsk.2*, þar sem *Morkinskinna* nýtist ekki sem heimild:

* *Fsk.1*-v1–6: Hér er þat sýnt í þessi frásögu, hverr siðr var Haralds konungs [hárfagra] þá hrið, er hann ruddi [ríki] fyrir sér. [*Hkr.1*-v39, án skýringar.]

Fsk.1-v11: Þetta ber vitni mildi konungs.

Fsk.1-v14–15 (á undan vísu): Hér er ok sagt, at Haraldr konungr hafði leikara í hirð sinni.

Fsk.1-v27–34: Hér segir þat, at fimm konungar fellu með hónum ok svá hvat mikill hermaðr hann hafði verit.

Fsk.1-v41: Á þvílíku má sjá, hversu óhræddr konungr var, er hann ihugaði svá sína hluti.

Fsk.1-v73: Hér má heyra, at synir Eiríks brutu niðr blótin, en Hákon hóf upp annat sinni.

* *Fsk.1*-v105 (á undan vísu): Óláfr Tryggvasonr hafði alls eitt skip ok sjau tigu skipa, sem segir Halldór ókristni. [Sjá *Hkr.1*-v155.]

Fsk.2-v130: Hér gat þess, at þá váru þessi tíðendi ný orðin, er kvæðit var ort, ok sá orti sjálfr, er í var bardaganum.

Fsk.2-v132: Hér vísar til þess er fyrr var sagt.

Fsk.2-v134: Þetta vísar til, at Þrændir höfðu svarit hónum eiða ok heldu eigi, því at þeir börðusk í mót hónum með Sveini jarli.

Aðeins tvö af þessum dæmum eiga sér einhverja samsvörun í *Heimskringlu* (auðkennd hér með *), og er annað þar án skýringar. Loks má finna nokkur sambærileg dæmi í öllum þremur hlutum *Heimskringlu*:

Hkr.1-v155: Hér segir, at þeir Óláfr konungr ok Sigvaldi jarl höfðu sjau tigu skipa ok einu meirr, þá er þeir sigldu sunnan. [Sjá *Fsk.1-v105*, efni rakið á undan vísu.]

Hkr.2-v5: Hér segir svá, at Óláfr konungr fór, er váraði, austr til Eysýslu ok herjaði, veitti þar landgöngu, en Eysýslir kómu ofan ok heldu orrostu við hann. [Er ekki í *Fsk.2*.]

Hkr.2-v31: Hér segir þat, at Óláfr konungr kom útan at miðjum Nóregi. [Er ekki í *Fsk.2*.]

Hkr.2-v38: Hér segir þat, at Óláfr konungr helt til orrostu, en Sveinn lá fyrir í höfninni. [Er ekki í *Fsk.2*.]

Hkr.2-v118: Hér getr þess, at þeim var sjón sögu ríkri um ferð Knúts konungs, er þetta kvað, . . . [Er ekki í *Fsk.2*.]

Hkr.2-v189: Hér segir þat, at Magnús kom austan Kjöl í Þrándheim ok lið mikit dreif til hans, en óvinir flýðu undan, svá þat, at Sveinn konungr fór þegar ór landi, er Magnús kom í Nóreg. [*Hkr.3-v8*, án skýringar.]

Hkr.3-v2: Hér segir, at Magnús konungr, þá er hann fór austan ór Garðaríki, at hann sigldi fyrst til Svíþjóðar ok upp til Sigtúna. [*Msk.-v2*, án skýringar.]

Hkr.3-v35: Hér getr þess, at Magnús konungr hafði þá Vísund inn mikla, er inn helgi Óláfr konungr hafði gera látit. [Er hvorki í *Msk.* né *Fsk.3*.]

Hkr.3-v46: Hér segir þat, hvernig ákóf var skothríðin. [Er hvorki í *Msk.* né *Fsk.3*.]

Hkr.3-v82: Hér segir þat, at þá var Mikjáll Grikkjakonungr í þann tíma. [Sjá *Fsk.3-v185*.]

Hkr.3-v84: Hér segir frá því, at þetta land kom óbrunnit ok óherjat í vald Haralds. [Sjá *Msk.-v54* og *Fsk.3-v187*.]

Hkr.3-v139-v140: Hér segir þat, at konungar þessir halda stefnulag, þat er gört var milli þeirra, ok koma þeir báðir til landamæris, svá sem hér segir. [Er hvorki í *Msk.* né *Fsk.3*.]

Hkr.3-v171: Hér getr þess at Magnús konungr gerði it mesta hervirki á Hallandi. [*Msk.-v184*, án skýringar.]

Þrjár konungasögur hafa þetta séreinkenni, að á eftir vísu komi slíkar útskýringar á efni þeirra. Þessar sögur eru *Morkinskinna*, *Fagurskinna* og *Heimskringla*.¹⁷ Hér skal því haldið fram að þetta sé ótvíræð vísbending um að sami höfundur sé að þeim öllum. Það gat haft áhrif að *Snorra-Edda* hafi verið vel á veg komin þegar *Morkinskinna* og *Fagurskinna* voru samdar, og Snorra því verið tamt að skýra vísur sem hann tók upp. Snorri lét sumar þessar vísaskýringar halda sér í *Heimskringlu*. Hið staka dæmi í *Hkr.1* gæti bent til að sá hluti verksins sé seint saminn, og að þá hafi verið nokkuð langt um liðið frá því að Snorri vann að *Eddu* sinni.

Í þessum dæmum er tengingin við Snorra Sturluson tvíþætt, annars vegar er endurómurinn úr *Snorra-Eddu*, hins vegar hliðstæður við sambærilegar vísaskýringar *Heimskringlu*. Það skal tekið fram að orðalagslíkingar eru ekkert aðalatriði í röksemdafærslunni. Aðalvísbendingin felst í því að höfundurinn skuli ósjálfrátt hrökkva í þann *Snorra-Eddu*-gír að skýra margar vísur sem hann tekur upp.

5. Viðhorf og heimildir þriggja rithöfunda

Í *Morkinskinnu* kemur fram viðhorf höfundarins til þeirra heimilda sem hann hafði aðgang að, og sjónarmið um efnisval. M.a. segir þar um Harald harðráða:

¹⁷ Hér undanskil ég *Huldu-Hrokkinskinnu*, sem var samin upp úr *Morkinskinnu* og *Hkr.3* nokkru eftir 1268. Þar eru nokkur dæmi af þessu tagi. Einnig finnst dæmi í *Ólafs sögu Tryggvasonar hinn mestu*, v48 (Ólafur Halldórsson 1958 1, 116), með vísu úr *Rekstefju* eftir Hallar-Stein. Þá finnst einnig dæmi í *Ólafs sögu Tryggvasonar* eftir Odd munk (ÍF 25, 350, 370), sem þó er augljóslega innskot þess sem býddi söguna úr latínu (sbr. sama, cxx–cxxiii). Loks má finna dæmi í *Helgisögu Ólafs Haraldssonar* (Guðni Jónsson 1957 1, 336), sem þó er tæplega vísaskýring.

liggja þó niðri ósagðir miklu fleiri hlutir, þeir er ósagðir eru af hans afreksverkum, ok kemr mest til þess ófróðleikr várr ok þat með at vér viljum eigi rita vitnisburðarlausar sögur, þótt vér höfum heyrtr þær frásagnir, því at oss þykkir betra at heðan af sé við aukit heldr en þetta sama þurfi aptr at taka. Er mikil saga frá Haraldi konungi í kvæði sett, þau er honum samtíða váru um hann kveðin, ok færðu honum sjálfum þeir sem ortu. Var Haraldr konungr því mikill vinr þeira at honum þótti gott lofit, því at hann var þessa heims höfðingi mesti... Hann hefir verit allra Nóregskonunga vinsælastr við Íslendinga. (ÍF 23, 204–205).

Af þessu má ráða að höfundurinn hafi haft tiltæk mörg íslensk kvæði um Harald konung harðráða. Í fyrri hluta klausunnar tjáir höfundur *Morkinskinnu* sig um það hvaða efni hann telji eðlilegt að taka upp í ritið og hverju skuli sleppa. Svipuð afstaða birtist í *Fagurskinnu*:

liggja þó niðri ósagðir miklu fleiri hlutir hans afreksverka. Kömr til þess ófræði vár ok þat at vér viljum eigi skrásetja vitnislausu hluti, þó at vér hafim heyrða, ok þykkir oss betra, at héðan á frá sé við aukit, en þetta sama þurfi ór at taka. Er saga frá Haraldi konungi mikil sett í kvæði þau, er íslenzkir menn færðu honum sjálfum. Var hann fyrir þá sök mikill þeira vinr. Hann hefir ok verit allra Nóregskonunga vinsælastr við Íslendinga. (ÍF 29, 261).

Og í *Heimskringlu* segir Snorri Sturluson:

En þó er miklu fleira óritat hans frægðarverka. Kömr til þess ófræði vár ok þat annat, at vér viljum eigi setja á bækr vitnislausar sögur. Þótt vér hafim heyrtr ræður eða getit fleiri hluta, þá þykkir oss heðan í frá betra, at við sé aukit, en þetta sama þurfi ór at taka. Er saga mikil frá Haraldi konungi sett í kvæði, þau er íslenzkir menn færðu honum sjálfum eða sonum hans. Var hann fyrir þá sök vinr þeira mikill. Hann var ok inn mesti vinr hegat til allra landsmanna. (ÍF 28, 118–119).

Í öllum dæmunum notar sá sem þarna tjáir sig, orðin *vér* og *oss*.¹⁸ Sérkennilegt er að sjá Snorra taka nánast óbreytt upp viðhorf höfundar *Morkinskinnu* og gera þau að sínum, enda væru þessi orð þá tæplega marktæk um skoðanir Snorra. Hins vegar verða þessar þrjár klausur fullkomlega eðlilegar ef sami höfundur er að þeim öllum, þ.e. Snorri Sturluson.¹⁹

Til þess að hnykkja enn betur á þessu má bæta við einu dæmi. Í *Morkinskinnu* (ÍF 23, 128) er vitnað í Þorgils, vitran mann, um atburði frá dögum Harlds harðráða. Í *Fagurskinnu* (ÍF 29, 245) er vísað í Þorgils Snorrason um sama efni, og sams konar heimildartilvísun er í *Heimskringlu* (ÍF 28, 101). Þarna mun átt við Þorgils Snorrason (d. 1201), prest á Skarði á Skarðsströnd. Útgefendur *Morkinskinnu* segja neðanmáls:

Ef um Þorgils Snorrason er að ræða má vel vera að hann hafi sagt Morkinskinnuhöfundi þessa sögu fyrir 1201, en geta má þess að *Fsk.* og *Hkr.* vitna einnig beint í Þorgils, eins og hann sé heimildarmaður höfundanna milliliðalaust. (ÍF 23, 128).

Þetta verður vel skiljanlegt ef höfundur þessara þriggja rita er sá sami.

Bæði Diana Whaley (Whaley 1991, 65) og Andersson og Gade (Andersson et al. 2000, 14–15) benda á að Snorri minnst hvergi á aðalheimild sína, *Morkinskinnu*. Það er eðlilegt ef hann var sjálfur höfundurinn. Aftur á móti fer Snorri mörgum orðum um *Hryggjarstykki* Eiríks Oddssonar, þó að það rit sé notað í *Morkinskinnu* (sbr. ÍF 24, 185) og hægt að nálgast efni þess að miklu leyti þar. *Hryggjarstykki* var Snorra hins vegar mikilvæg heimild við ritun *Morkinskinnu*.

Það sem talið hefur verið upp í 3. til 5. kafla er sterk vísbending um að sami höfundur sé að þessum þremur verkum, og beinast sjónir þar að Snorra Sturlusyni. Í næstu köflum verður farið yfir nokkur atriði til frekari stuðnings því að böndin berist að Snorra.

18 *Vér* og *oss* eru reyndar fleirtölumyndir, en það skiptir ekki öllu máli í þessu samhengi.

19 Ármann Jakobsson (Ármann Jakobsson 2002, 273) túlkar þetta sem ritklíf, en eðlilegra virðist að þarna sé sami maður að tjá sig.

6. Íslendingaþættirnir í *Morkinskinnu*

Höfuðprýði *Morkinskinnu* eru hinir svokölluðu Íslendingaþættir, sem sumir hverjir eru meðal meistaraverka íslenskra bókmennta. Þættirnir voru lengi taldir síðara innskot, en Ármann Jakobsson (ÍF 23, xlv–l) og fleiri hafa fært rök fyrir því að þeir séu eðlilegur þáttur í sögunni.²⁰ Verður hér litið svo á að höfundur sögu og þátta sé sá sami. Nokkuð er á reiki hvernig þættirnir eru skilgreindir; hér er miðað við að þeir séu 16 talsins, og er þar farið eftir skilgreiningu Bjarna Aðalbjarnarsonar (Bjarni Aðalbjarnarson 1937, 154–155). Þeir eru flestir í *Haralds sögu harðráða*. Hér verða þættirnir taldir upp og bent á hvernig þeir tengjast Snorra Sturlusyni. Þar er einkum litið til varðveislu munnmæla, því að sagnir af mönnum varðveitast oftast í ætt þeirra.²¹

Þættir úr Magnúss sögu góða og Haralds sögu harðráða:

Þorsteins þáttur Síðu-Hallssonar (ÍF 23, 140–143): Þorsteinn var forfaðir Guðnýjar Böðvarsdóttur, móður Snorra. (Þorsteinn Síðu-Hallsson > Ámundi Þorsteinsson > Guðrún Ámundadóttir > Þórdís Bótólfsdóttir > Helga Þórðardóttir > Guðný Böðvarsdóttir. (ÍF 11, iii. ættskrá)).

Hreiðars þáttur heimska (ÍF 23, 152–164): Þetta er gamansamur þáttur og vísa ég til þess sem sagt er um *Sneglu-Halla þátt* hér á eftir.

Halldórs þáttur Snorrasonar (ÍF 23, 178–187): Halldór var sonur Snorra góða, og var forfaðir þeirra Sturlunga, Snorra Sturlusonar og bræðra hans. Halldór var dyggasti fylgismaður Haralds harðráða í Miklagarði og fyrst eftir komu hans til Noregs, en síðar kastaðist í kekki milli þeirra, því að Haraldur launaði lítið liðveisluna. Eftir að Halldór sneri til Íslands bjó hann í Hjarðarholti í Dölum. Halldór var langalangafi Hvamm-Sturlu, föður Snorra. (Halldór Snorrason > Þorkatla Halldórsdóttir > Þórdís Guðlaugsdóttir > Þórður Gilsson > Hvamm-Sturla > Snorri Sturluson.

20 Alex Speed Kjeldsen (Speed Kjeldsen 2011) hefur ekki fundið nein málfarsleg rök fyrir því að þættirnir séu innskot í *Morkinskinnu*. Andersson og Gade (Andersson et al. 2000, 13) telja að þættir og laustengd atvik séu svo sterkt einkenni á *Morkinskinnu* að meiri líkur en minni séu á að verkið hafi verið þannig frá upphafi. Rök Ármanns Jakobssonar eru af svipuðum toga, þættirnir séu hluti af formgerð *Morkinskinnu* og varpi ljósi á konungana (sjá t.d. Ármann Jakobsson 2002, 88).

21 Theodore M. Andersson (Andersson 1994) beitir svipuðum aðferðum og hér er gert til að reyna að tengja *Morkinskinnu* við Munkaþverá í Eyjafirði. Sumar tengingarnar fara gegnum Sighvat Sturluson, bróður Snorra, eða Sturlu son hans.

(ÍF 4, vi. ættskrá; *Sturl* 2, 17. ættskrá)). Alsystir Halldórs var Þuríður spaka Snorradóttir (d. 1112), sem Snorri nefnir í formála *Heimskringlu* sem heimildarmann Ara fróða.

Auðunar þáttur vestfirska (ÍF 23, 217–223): Í lok þáttarins er þess getið að frá Auðuni sé kominn Þorsteinn Gyðuson. Slík ættfærsla í lok fornrita getur verið vísbending um tengsl við heimildarmann eða þann sem færði í letur. Þorsteinn Gyðuson (d. 1190) var bóndi í Flatey á Breiðafirði og hefur líklega einnig átt Brjánslæk á Barðaströnd. Sonur hans, Gellir Þorsteinsson, var kvæntur Vigdási Sturludóttur, systur Snorra Sturlusonar. Helga Gyðudóttir, systir Þorsteins, bjó á Brjánslæk og virðist Sighvatur Sturluson, bróðir Snorra, hafa verið eins konar fjárhaldsmaður hennar (*Sturl* 1, 235).

Brands þáttur örva (ÍF 23, 230–232): Brandur Vermundarson var Vestfirðingur, úr Vatnsfirði við Djúp. Kona hans var Sigríður Snorradóttir, dóttir Snorra goða og hálsystir Halldórs Snorrasonar (ÍF 4, 181).

Íslendinga þáttur sögufróða (ÍF 23, 235–237): Söguhetjan er ekki nafngreind, og ekki kemur fram hvaðan hún var.²² Hins vegar er þátturinn nátengdur Halldóri Snorrasyni og er frásögnin í raun til að varpa ljóma á hann og frásagnir hans af Miklagarðsævintýrum Haralds harðráða.

Þorvarðar þáttur krákunefs (ÍF 23, 237–239): Í *Þorsteins sögu Síðu-Hallssonar* segir að Gróa Síðu-Hallsdóttir, systir Þorsteins, hafi átt Þorvarð krákunef, og gæti það verið sami maður. Eins og fram kom hér á undan var Þorsteinn forfaðir Guðnýjar Böðvarsdóttur, móður Snorra. Guðný var einnig komin af Þorgerði Síðu-Hallsdóttur, systur Gróu (Þorgerður Síðu-Hallsdóttir > Yngvildur Þorgrímsdóttir > Ljótur > Járngerður Ljótisdóttir > Valgerður Markúsdóttir > Böðvar Þórðarson > Guðný Böðvarsdóttir (ÍF 11, 320, ættskrá vi a)).

Sneglu-Halla þáttur (ÍF 23, 270–284): Sneglu-Halli var norðlenskur maður og skáld Haralds harðráða (sjá *Skáldatal*). Ekki eru nánari upplýsingar um hann í þættinum. Þetta er gamansöm frásögn, af svipuðu tagi og Hreiðars þáttur heimiska. Ekki verða fundin bein tengsl Halla við Snorra, að öðru leyti en því að Sighvatur, bróðir Snorra, var um langt skeið goðorðsmaður í Eyjafirði (frá 1215). Í *Sturlungu* kemur fram að hann var gamansamur maður.

22 Í sjálfstæðri gerð þáttarins heitir Íslendingurinn Þorsteinn og er frá Austfjörðum, sbr. ÍF 11.

Stúfs þáttur blinda (ÍF 23, 290–293): Stúfur Þórðarson (eða Kattarson) var gott skáld. Faðir hans, Þórður köttur Þórðarson, var sonur Guðrúnar Ósvífursdóttur og fóstursonur Snorra goða. Hann var því uppeldisbróðir Halldórs Snorrasonar, sem getið er um hér á undan.

Odds þáttur Ófeigssonar (ÍF 23, 293–299): Oddur var kaupmaður úr Miðfirði í Húnaþingi. Hann er aðalpersónan í *Bandamanna sögu*, sem lýkur á þessum orðum: „Oddr var mikill maðr fyrir sér ok átti son, er Ófeigr hét, ok átti þaðan skammt at telja Snorri Kálfsson ok þeir Miðfirðingar.“ (ÍF 7, 363). Snorri Kálfsson (d. 1175) var goðorðsmaður á Mel eða Melstað í Miðfirði. Sonarsonur hans, Þorgils Kálfsson goðorðsmaður á Mel, var giftur Þórunni Magnúsdóttur, frænku Snorra Sturlusonar; þau voru systrabörn. Snorri komst yfir Melmannagoðorð um eða fyrir 1216 (Lúðvík Ingvarsson 1986 3, 304–305). Hann flæktist þá inn í átök Miðfirðinga og Víddæla, eins og fram kemur í *Sturlungu* (*Sturl* 1, 262–264), en tókst að lægja þær öldur. Í deilunum í Miðfirði 1216–1217 gat Snorri hafa komist á snoðir um að í ætt þeirra Melmanna væru lifandi sagnir sem tengdust Haraldi harðráða Noregskonungi. Það gæti hafa orðið Snorra tilefni til að rita *Odds þátt*.

Þættir úr síðari hluta Morkinskinnu:

Sveinka þáttur Steinarssonar (ÍF 24, 29–38, Magnús berfættur): Þátturinn tengist Magnúsi berfættum og gerist að mestu við Elfina (Gautelfi), þar sem bærinn Konungahella er. Það gæti vísað á Jón Loftsson í Odda sem heimildarmann, því að Jón var dóttursonur Magnúsar og fæddist og ólst upp í Konungahellu. Einnig má benda á að Snorri átti leið um þessar slóðir sumarið 1219.

Ívars þáttur Ingimundarsonar (ÍF 24, 102–105, Eysteinn Magnússon): Engin deili eru sögð á Ívari, nema að hann er sagður stórættadur, vitur maður og skáld gott. Varðveittur er eftir hann Sigurðarflokkur, sem hann orti um Sigurð slembidjákni sem gerði tilkall til konungstignar í Noregi. Jón Þorkelsson rektor (Jón Þorkelsson 1868, 66) telur hugsanlegt að Ívar hafi verið sonur Ingimundar Einarssonar (d. 1169) prests og goðorðsmanns á Reykhólum.²³ Ingimundur var „skáld gott ok... fræðimaðr

23 Tímans vegna gæti það staðist. Árið 1119 tók Ingimundur saman við konu sem átti gjafvaxta dætur, og ef hann hefur verið á svipuðum aldri eða litlu eldri gæti hann hafa átt syni sem voru þá um tvítugt. Að visu segir í *Skáldatali* að Ívar Ingimundarson hafi ort um Magnús

mikill ok fór mjök með sögur ok skemmti vel kvæðum ok orti. Góð kvæði gerði hann sjálfir ok þá laun fyrir útanlands.“ (*Sturl* 1, 13–14). Hann stóð fyrir frægu brúðkaupi á Reykhólum árið 1119, sem segir frá í *Þorgils sögu* og *Haflíða*, og er það helsta heimildin um sagnaskemmtun Íslendinga að fornu.²⁴ Ingibjörg Þorgeirsdóttir, systurdóttir Ingimundar, var eiginkona Hvamm-Sturlu, föður Snorra Sturlusonar. Ekki er ólíklegt að sonur Ingimundar hafi kunnað að skemmta tignum mönnum, svo sem Eysteini konungi og hirðmönnum hans.²⁵

Gull-Ásu-Þórðar þáttur (ÍF 24, 108–113, Sigurður Jórsalafari): Þórður var Austfirðingur, fróður og orti vel, m.a. um Víðkunn Jónsson í Bjarkey á Hálogalandi, einn af höfðingjum Noregs (sjá *Skáldatal*). Ása fylgikona Þórðar var náskyld Víðkunni og þeim Bjarkeyingum. Einnig kemur Sigurður Hranason við sögu, og er þátturinn því eins konar innangangur að *Þinga sögu*. Á eftir þættinum fer stuttur millikafla þar sem sagt er frá fæðingu Sigurðar slembidjákns, sem sagðist vera sonur Magnúsar berfætts og því móðurbróðir Jóns Loftssonar í Odda.

Þinga saga (ÍF 24, 114–131, Eysteinn Magnússon og Sigurður Jórsalafari): *Þinga saga* fjallar um Sigurð Hranason frá Steig á Hálogalandi, sem giftur var systur Magnúsar berfætts. Einnig kemur Víðkunnur Jónsson úr Bjarkey við sögu, en þeir Sigurður og Víðkunnur skildu síðastir við Magnús konung þegar hann féll á Írlandi. Sigurði Hranasyni mislíkaði stórlega framkoma nafna síns Jórsalafarans, sem hafði tekið upp samband við systur Sigurðar, eftir að hafa sent eiginmann hennar í tvísýnan leiðangur til Írlands. Jórsalafarinn brást hinn verst við og sótti Sigurð Hranason til saka fyrir þjófnað á Finnskatti. Eysteinn konungur studdi Sigurð Hranason og varð úr langvarandi og illvíg deila konunganna, Eysteins og Sigurðar. Hugsanlegt er að Bjarni Marðarson lögmaður í Bjarkey á Hálogalandi, sem var giftur sonardóttur Víðkunns Jónssonar, hafi verið heimildarmaður Snorra, sbr. 10. kafla. Gustav Storm (Storm 1877) ritaði bækling um *Þinga*

berfættan (d. 1103), Eystein og Sigurð Magnússyni (d. 1123 og 1130) og Sigurð slembidjákns (d. 1139). Því verður að gera ráð fyrir að Ívar hafi ort erfikvæði um Magnús um 1120.

24 Fjölskylda Ingimundar hafði sterk tengsl við Noreg. Guðrún, systir hans, bjó á Sandi á Hálogalandi. Einar Ögmundarson, sonur hennar, var stuðningsmaður Sigurðar slembidjákns (ÍF 24, 193; ÍF 28, 311). Sama er að segja um Klemet Arason, bróðurson Ingimundar (ÍF 24, 205; ÍF 28, 316). Sigurður hafði dvalið einn vetur á Staðarhóli í Saurbæ, og vissu menn þá ekki að hann væri konungborinn (ÍF 24, 173–175).

25 Ívar Ingimundarson hefur líklega sest að í Noregi, enda kemur hann ekki við sögu í *Sturlungu*. Af *Sigurðarflokki* (*Sigurðarbálki*) er ljóst að hann lifði fram yfir 1139.

sögu og *Þinga þátt* (stuttan útdrátt úr *Þinga sögu*, sem er í sumum handritum *Heimskringlu*). Hann telur frásögnina trúverðuga og að atburðirnir hafi gerst á árunum 1112–1114. Jonna Louis-Jensen (Louis-Jensen 1977, 108) ýjar að því að Bjarni Marðarson sé höfundur þáttarins; hann hafi haft áhuga á málinu og næga lagaþekkingu.²⁶ Tilgangurinn gæti hafa verið að gagnrýna það að konungur hafði falið öðrum en erfingjum Sigurðar Hranasonar skattheimtu í Finnörku.

Þórarins þáttur stutfeldar (ÍF 24, 134–137, Sigurður Jórslafari): Þórarinn er ekki ættfærður, en hann var skáld, sem getur skýrt tilkomu þáttarins.

Einars þáttur Skúlasonar (ÍF 24, 221–225, Eysteinn Haraldsson): Einar var höfuðskáld Íslendinga á 12. öld og orti um marga konunga og fleira stórmenni (sjá *Skáldatal*). Kvæði hans, *Geisli*, um Ólaf konung helga, var flutt við vígslu dómkirkjunnar í Niðarósi 1152/1153. Einar var kominn í beinan karlegg af Agli Skalla-Grímssyni (fimmti liður frá Agli), og ólst upp að Borg á Mýrum, þar sem Snorri bjó um skeið. Einar var löngum í Noregi og er hans t.d. getið í *Þinga sögu*. Hann var skyldur Snorra Sturlusyni í báðar ættir, en þó meira í móðurætt. (Þórður Skúlason [líklega bróðir Einars Skúlasonar] > Böðvar Þórðarson > Guðný Böðvarsdóttir > Snorri Sturluson).²⁷

Þessar vísbendingar eru að sjálfsögðu misjafnlega veigamiklar, en eru ásamt öðrum atriðum lóð á vogarskálarnar þegar sagnageymdin er rakin. Við vitum einnig að Snorri hafði mikinn áhuga á hirðskáldunum fornu. Með sumum Íslendingaþáttunum var hann e.t.v. að reisa þeim verðugan minnisvarða, hefja skáldskaparlist þeirra upp á stall og um leið að reyna að viðhalda dróttkvæðahefðinni. Ég hygg að fáir menn hér á landi hafi haft aðra eins aðstöðu og Snorri til að rita sögu Noregskonunga á tímabilinu 1030 til 1177. Freistandi er að álykta að hinar miklu sagnir sem voru uppi-staðan í *Haralds sögu harðráða* hafi að talsverðu leyti varðveist í ætt Snorra

26 Bjarni virðist hafa verið kunnur fyrir lagaþekkingu. Þannig segir í *Eldri Gulapingslögum (Codex Ranzovianus)*: „Her hefr upp sakatal hit nya, þat er Bjarne Marðars sun skipaðe.“ (NGL 1, 104). P. A. Munch (Munch 1852–1863 2, 970–971) telur að sakatalið hljóti að hafa verið lögfest í öllu landinu, enda sé það í *Gulapingslögum* þótt Bjarni hafi verið lögmaður á Hálogalandi.

27 Í ættarskrá Mýramanna (ÍF 2, 303) er Einar talinn fjarskyldari Snorra en hér er greint. Hér er stuðst við *Íslenzkar aviskrár* (Páll Eggert Ólason et al. 1948–1976 1, 382; 5, 112).

Sturlusonar, t.d. útferðarsaga Haralds og mörg þeirra kvæða sem sagan er byggð á. Raunar kemur fram að Halldór Snorrason hafi sagt mörgum útferðarsöguna hér á Íslandi, sbr. *Íslendinga þátt sögufróða*.

Snorri var alinn upp hjá Jóni Loftssyni í Odda, sem var dóttursonur Magnúsar berfætts. Þóra Magnúsdóttir, móðir Jóns, var því hálf systir konunganna Eysteins Magnússonar og Sigurðar Jórsalafara. Jón ólst upp í Konungahelli til 11 ára aldurs 1135, en fór þá til Íslands. Ólíklegt er að foreldrar hans hafi fylgt honum hingað (Egill J. Stardal 1967, 32).²⁸ Vegna skyldleika síns við norsku konungættina hefur Jón fylgst vel með helstu atburðum þar, og getað miðlað slíkum fróðleik.²⁹ Snorri var að vísu aðeins 18 ára þegar Jón féll frá en gæti engu að síður hafa numið margt af honum, auk þess sem synir Jóns gætu hafa verið góðir heimildarmenn.

7. Norskar heimildir *Morkinskinnu*

Snorri Sturluson fór til Noregs árið 1218 og var þar í tvö ár. Benda má á a.m.k. tvö dæmi um að höfundur *Morkinskinnu* hafi nýtt sér gögn úr skjalasafni Noregskonungs. Í *Morkinskinnu* (ÍF 23, 27–28) er getið um samning sem þeir Magnús góði og Hörða-Knútur gerðu við Gautelfi um eða eftir 1037.³⁰ Einnig er fjallað um þennan samning í *Fagurskinnu* (ÍF 29, 211) og stuttlega í *Heimskringlu* (ÍF 28, 12–13). Frásögn *Fagurskinnu*

28 Lúðvík Ingvarsson (Lúðvík Ingvarsson 1986 2, 177–178) bendir á að Loftur Sæmundarson, faðir Jóns, sé talinn meðal kynborinna presta í Sunnlendingafjöðungi um 1143. Í *Íslenskum æviskrám* (Páll Eggert Ólason et al. 1948–1976 3, 399) er gert ráð fyrir að hann hafi verið prestur í Odda, en ekki er full víska fyrir því. Í kvæðinu *Noregskonungatali*, sem er jafnvel talið eftir Snorra (Óskar Guðmundsson 2009, 47–58), segir í 75. vísu að Þóra Magnúsdóttir hafi komið til Íslands. Þar segir: „Kom ráðvönd, ræsis dóttir, til næfrlands, nykra borgar,“ (næfur = börkur, þ.e. þakklæðning, nykra borgar = vatns, þ.e. Ís-lands). Í framhaldi vísunnar segir að Þóra hafi verið „göfuglynd, góðrar tíðar [þ.e. þegar vel áraði eða þegar hún átti sínar góðu stundir], allra helzt, Íslendingum“, sem bendir til að hún hafi lengst af verið búsett erlendis, enda segir í 76. vísu um Jón Loftsson: „Því at hugrakk, henni at [ei] fylgdi, einkasonr, jöfra systur.“ Hugsanlegt er því að Þóra hafa komið hingað til lands á elliárum. Að sögn annála dó „Þóra konungsdóttir“ 1175.

29 Bjarni Aðalbjarnarson (ÍF 26, xxiii) giskar á að Jón Loftsson hafi verið heimildarmaður Snorra, t.d. um atburðina í Konungahelli 1135, sem sagt er frá í *Hkr.3*. Þeirra er hvorki getið í *Morkinskinnu* né *Fagurskinnu*. Eyða er í *Morkinskinnu* nokkru framar, en ólíklegt er þó að þeirra hafi verið getið þar.

30 Bjarni Aðalbjarnarson (ÍF 28, xiv) telur hugsanlegt að samningurinn sé frá 1039.

virðist standa næst frumheimildinni því að þar er vitnað í orðalag hennar.³¹ Það gæti verið vísbending um að höfundurinn hafi séð samninginn skrifaðan, og þá líklega í skjalasafni Noregskonungs. Ritöld var þá rótgróin á Englandi, og því eðlilegt að ráðgjafar Hörða-Knúts létu skjalfesta slíkan samning.

Síðara dæmið er ótvíræðara. Í *Morkinskinnu* (ÍF 23, 78–79) er birt bréf, eða inntak bréfs, frá Játvarði góða Englandskonungi til Magnúsar góða Ólafssonar (ritað um 1043), sem höfundur sögunnar hlýtur að hafa fengið úr skjalasafni konungs. Bréfið er einnig í *Fagurskinnu* (ÍF 29, 217–218) og talsvert stýtt í *Heimskringlu* (ÍF 28, 66). Það er svar við kröfu Magnúsar til ensku krúnunnar. Sumir sagnfræðingar telja bréfið reyndar tilbúning söguhöfundar (t.d. Krag 1995, 169–170), en tilkall Magnúsar til valda á Englandi eftir fráfall Hörða-Knúts var eðlilegt og því hljóta slík samskipti að hafa átt sér stað.³²

Meðal atriða sem líklegt er að Snorri hafi sótt til Noregs eða fengið fyllri upplýsingar um, er hin glæsilega frásögn *Morkinskinnu* af orustunni við Stanforðabryggjur 1066, þar sem þeir Haraldur konungur harðráði og Tósti jarl féllu (ÍF 23, 302–329). Athyglisvert er að í lok þeirrar frásagnar er rakin ætt frá Skúla konungsfóstra, syni Tósta jarls, til Skúla Bárðarsonar jarls, sem Snorri dvaldist hjá í Noregi. Hann var kominn í beinan karlegg af Tósta jarli, sem fékk Harald harðráða til Englandsfararinnar. (Tósti jarl > Skúli konungsfóstri > Ásólfur á Reini > Guthormur á Reini > Bárður Guthormsson > Ingi konungur og Skúli jarl (ÍF 23, 326–327)). Svipuð ættfærsla er í *Heimskringlu* (ÍF 28, 198).³³ Hálfbræðurnir Skúli og Ingi kon-

31 „Þann frið kölluðu þeir veraldarfrið; sá friðr skyldi standa allan aldr.“ Orðið *veraldarfriður* er komið úr fornensku, *woruldfrið*. Í *Morkinskinnu* (ÍF 23, 27–28) segir: „Sjá sætt var gör í líking eptir þeiri er þeir Knútr inn ríki görðu í Englandi ok Játmundr [járnsíða], at sá skyldi lönd eiga er lengr lifði.“ Í *Heimskringlu* (ÍF 27, 33) segir um samninginn 1016: „Knútr konungr sættisk við Eaðmund konung [járnsíðu]. Skyldi hafa hálf England hvárr þeira.“

32 Snorri hefði aldrei farið að skálda upp bréfið frá Játvarði góða því að þá hefði hann misst allan trúverðuleika gagnvart Hákonu konungi og Skúla jarli. Bréfið hefur líklega verið á latínu, en er þýtt á norrænu í *Morkinskinnu*. Bjarni Einarsson (ÍF 29, civ) bendir á að bréfið sé á eðlilegri stað í *Fagurskinnu* en í *Morkinskinnu* og *Heimskringlu*, þar sem reyndar er vísað aftur.

33 Gustav Storm (Storm 1873, 184) segir að í *Heimskringlu* sé því hafnað að Skúli konungsfóstri hafi verið sonur Tósta, eins og fram kemur í *Morkinskinnu* og *Fagurskinnu*. Hann giskar á að heimild Snorra fyrir þessu hafi verið Skúli jarl sjálfur. Bjarni Aðalbjarnarson (ÍF 28, xxxiv) tekur undir þetta. Orðalag *Heimskringlu* er ónákvæmt og útilokar alls ekki að Skúli hafi verið sonur Tósta. Enskir sagnfræðingar draga sumir í efa þetta faðerni Skúla konungs-

ungur hafa eflaust verið stoltir af þessum forfeðrum sínum og tengslum við konungdæmið á Englandi. Þessi orusta var svo örlagarík, bæði í sögu þessara þjóða og fyrir viðkomandi ættir, að líklegt er að frásagnir af henni hafi lifað í fjölskyldu þeirra bræðra. Freistandi er að álykta að Snorri hafi skrifað þær upp eftir Skúla jarli eða einhverjum sem stóð honum nærri. Það gefur frásögninni einnig meira vægi sem heimild, því að sagnageymdin verður þá rakin til innsta hrings þeirra sem tóku þátt.³⁴ *Morkinskinna* varðveitir fleiri drætti úr frásögninni en *Heimskringla*, og athyglisverðar upplýsingar um orustuna við Hastings eða Helsingjaport.³⁵

Þessi dæmi eru frekari vísbending um að Snorri geti verið höfundur *Morkinskinnu*, því að þau falla vel að fyrri utanför hans. Eðlilegast er að hugsa sér að hann hafi samið stofninn að *Morkinskinnu* heima á Íslandi (a.m.k. fyrri hlutann, sögur Magnúsar góða og Haralds harðráða), en farið til Noregs árið 1218 til að afla frekari heimilda, m.a. úr skjalasafni Noregskonungs og úr munnlegri geymd.³⁶ Ofangreind atriði voru meðal þess sem hann hafði upp úr ferðinni og felldi inn í verkið. Hann lýkur síðan við *Morkinskinnu* heim kominn, en ritið var fyrst og fremst hugsað fyrir íslenska lesendur. Frásagnir *Fagurskinnu* og *Heimskringlu* tekur hann síðan eftir *Morkinskinnu*, og í tilviki *Fagurskinnu* eftir *Morkinskinnu* ófullgerðri.

fóstra, því að fátt finnst í enskum heimildum um börn Tósta, en aðrir, t.d. Frank Barlow (Barlow 2002), telja að Skúli sé rétt ættfærður.

- 34 Bjarni Aðalbjarnarson (ÍF 28, xxxi–xxxiv) vekur athygli á að ýmsu skeiki í lýsingu á orustunni við Stanforðabryggjur, sem virðist frekar eiga við um orustuna við Hastings sama ár (1066). Mogens Rud (Rud 1974, 54) hefur ritað bók um Bayeux-refilinn, og fjallar þar um hvernig orustunni við Hastings og aðdraganda hennar er lýst á reflinum og í öðrum heimildum. Hann segir að frásögn Snorra í *Heimskringlu* bendi til að hann hafi verið vel upplýstur um þessa atburði.
- 35 Sjá Gade 1997. Diana Whaley (Wahley 1991, 116–117) telur hugsanlegt að Snorri hafi þekkt erlendar króníkur á latínu, t.d. þær sem samdar voru á Englandi á 12. öld, og fengið þaðan upplýsingar úr *Árbókum Engilsaxa*. Höfundur *Fagurskinnu* virðist hafa fengið upplýsingar um Rúðujarla úr frönsku riti, sbr. *Fagurskinnu* (ÍF 29, 291). E.t.v. hefur Snorri komist í slík rit í Noregi.
- 36 Fyrri hluti *Morkinskinnu*, *Magnúss saga góða* og *Haralds saga harðráða*, er til sem sérstakt rit (m.a. í yngri hluta *Flateyjarbókar*). Það gæti bent til að sá hluti verksins hafi fyrir verið frágenginn en síðari hlutinn.

8. Ritun *Fagurskinnu*

Fagurskinna var varðveitt í tveimur skinnhandritum, A og B, sem brunnu 1728. Í *Fagurskinnu* eru vísbendingar um að hún sé samin í Þrándheimi, þ.e. í Niðarósi eða þar í grennd. Benda má á að Snorri var einmitt staddur þar veturinn 1219–1220. Tímasetning *Fagurskinnu* er því lykilaatriði varðandi það hvort Snorri geti verið höfundur hennar. Besta yfirlit um það mál er í doktorsritgerð Bjarna Aðalbjarnarsonar (Bjarni Aðalbjarnarson 1937, 173–177). *Fagurskinna* notar *Morkinskinnu* sem heimild og því getur hún ekki verið neitt að ráði eldri en 1220. Í *Fagurskinnu* (ÍF 29, 180, 296) eru Ótta (Óttó IV.) keisari (d. 1218) og Eiríkur Knútsson Sviakonungur (d. 1216) nefndir í þátið sem dánir, en Jóan Sörkvisson (1216–1222) er talinn ríkjandi Sviakonungur. Í *Fagurskinnu* sjálfri enda allar ættakningar fyrir 1220. Bjarni Aðalbjarnarson telur ekkert benda til að *Fagurskinna* sé rituð neitt að ráði eftir 1220. Bjarni Einarsson (ÍF 29, cxxvii) miðar við tímabilið 1220–1230.

Ég tel svo margt benda á Snorra sem höfund *Fagurskinnu* að freistandi sé að telja hana ritaða í Niðarósi veturinn 1219–1220. Röksemdir fyrir því má finna í köflunum hér á undan, og fleirum er bætt við hér á eftir.³⁷ *Fagurskinna* er mjög konungholl og norsk í viðhorfum. Er því talið líklegt að hún hafi verið sett saman samkvæmt forskrift Hákonar konungs eða ráðgjafa hans. Hákon tók við konungdómi 1217, 13 ára gamall. Hann var síður en svo fastur í sessi. Togstreita var á milli hans og Skúla jarls, sem einnig gerði kröfu til valda fyrir sjálfan sig eða barnungan bróðurson sinn. Efasemdir voru um að Hákon væri konungborinn, og því hafði móðir hans árið 1218 borið járn í Kristskirkju í Björgvin, til þess að staðfesta að hún segði satt um faðerni hans. Varð hún vel skír. Nokkru áður lét Dagfinnur bóndi, lögmaður og stallari konungs, lesa upp bréf á hirðstefnu í Niðarósi. Þar segir:

Segjum vér því svá, at engan vitum vér til fallinn konungsnafn at bera nema Hákon Hákonarson, því at hans ætt hefir jafnan fyrir Noregi ráðit, maðr eftir mann. (Guðni Jónsson 1957 3, 30).

37 Ármann Jakobsson (Ármann Jakobsson 1997, 279) telur að *Fagurskinna* sé samin í kringum kvæðið *Noregskonungatal*, sem tengist Jóni Loftssyni í Odda, fóstura Snorra. Í B-handritinu bar sagan sama nafn og kvæðið.

Fagurskinna hefst á draumi Hálfðanar svarta, sem túlkaður var svo „at mikill afspringr myndi koma af hönunum, ok myndi hans afspringr löndum ráða með miklum veg, ok þó eigi allir með jöfnum veg;“ (ÍF 29, 58). Og um Harald hárfagra segir (70–71): „Hann átti margt barna, ok af hans ætt eru komnir allir Nóreagskonungar.“ Líklegast er að ráðgjafar Hákonar hafi beðið um verkið, því að það gat styrkt stöðu hans að fá skriflega greinargerð um þá konunga sem ríkt höfðu í landinu. Haustið 1219, um það leyti sem ritun *Fagurskinnu* hefur e.t.v. hafist, var ákveðið að Hákon tæki sér Margréti dóttur Skúla sem drottningu.³⁸ Lægði þá nokkuð öldur á milli þeirra. Snorri hefur þó líklega verið á milli tveggja elda um þetta leyti, hann er í skjóli Skúla jarls, en telur sig ekki geta hafnað því að taka að sér verk sem styrkir stöðu andstæðings hans.

Ef fallist er á að Snorri sé höfundur *Morkinskinnu*, og að henni hafi ekki verið að fullu lokið fyrir en eftir 1220 á Íslandi, þá er Snorri eini maðurinn sem gæti hafa notað efni úr henni veturinn 1219–1220. Ólíklegt er að hún hafi verið tiltæk öðrum höfundum í Niðarósi fyrir en nokkrum árum síðar, enda um að ræða verk sem var fyrst og fremst ætlað Íslendingum. Morkinskinnutextinn sem höfundur *Fagurskinnu* hafði í höndum þennan vetur hefur því verið rit sem ekki var fullfrágengið. Það er því hin raunverulega „eldri gerð *Morkinskinnu*“. Bjarni Aðalbjarnarson fór nákvæmlega í saumana á sambandi *Fagurskinnu* og *Heimskringlu*. Hann segir (Bjarni Aðalbjarnarson 1937, 235) að þó að óneitanlega sé margt sem gefi til kynna að Snorri hafi nýtt sér *Fagurskinnu* við ritun *Heimskringlu*, þá geti hann ekki unnið eið að því að svo hafi verið. Nokkru síðar taldi Bjarni (ÍF 28, viii) *Fagurskinnu* reyndar meðal heimilda Snorra.³⁹ Samkvæmt því er ekki fullvíst að Snorri hafi tekið afrit *Fagurskinnu* með sér heim til Íslands 1220.⁴⁰

Fagurskinna, A-handritið, endaði á orðunum: „Nú hverf ek þar í frá.“ Niðurlag B-handritsins var glatað og því er óvíst hvort það endaði á sama

38 Festarölið var drukkíð 29. september 1219 (Óskar Guðmundsson 2009, 179–180). Snorri Sturluson var þá í Niðarósi og gæti hafa verið í veislunni.

39 Bjarni Einarsson (ÍF 29, cxxv, cxxvii) segir að sú skoðun hafi átt vaxandi fylgi að fagna að Snorri hafi bæði stuðst við *Fagurskinnu* og heimildir hennar. Bjarni Aðalbjarnarson (ÍF 27, xc) segir að því fari fjarri að *Fagurskinnu* og *Heimskringlu* beri alls kostar saman. Slíkt útlókar þó ekki sama höfund, því að óskir verkkaupa hafa ráðið miklu um efnisval.

40 Teljast verður ólíklegt að höfundar *Fagurskinnu* og *Heimskringlu* hafi aðeins notað sömu heimildir, því að það væri með ólíkindum að efnisröð hefði þá orðið nánast eins, nema þá að sami höfundur hafi átt hlut að máli.

hátt. Ef þessi orð eru upphafleg í sögunni gætu þau gefið til kynna að höfundurinn hafi verið í tímaþröng og ekki verið alls kostar sáttur við hvaða tókum hann þurfti að taka efnið til þess að þóknast verkbeiðandanum, Hákonu konungi og ráðgjöfum hans. Bjarni Aðalbjarnarson (ÍF 26, xvii) taldi að *Fagurskinna* hefði verið samin „í allmiklum flýti“. Gustav Indrebø (Indrebø 1917, 222–223) var á svipaðri skoðun, og segir að þess gæti mest í seinni hlutanum, fyrri hlutinn beri vott um meiri yfirlegu af höfundarins hálfu.

9. *Fagurskinna*, ættartölur og *Arnmæðlingatal*

Ýmsar orðmyndir í B-handriti *Fagurskinnu* þykja benda til að það hafi verið skrifað í Þrándheimi um 1250 (ÍF 29, lxii). Í handritinu var kafli með ættartölum, og í framhaldi af honum kom svokallað *Arnmæðlingatal* eða niðjatal Arn móðar jarls (ÍF 29, 370–373). Þessir kaflar voru ekki í A-handritinu, og því hafa útgefendur litið svo á að þeir séu innskot í B-gerð *Fagurskinnu* og hafi því ekki verið í frumsögunni. Önnur hugsanleg skýring er að þeir hafi verið felldir niður í A-handritinu eða forriti þess. Því til stuðnings má nefna að merki um þá eru á samsvarandi stað bæði í *Morkinskinnu* (ÍF 23, 326–327) og *Heimskringlu* (ÍF 28, 197–198).⁴¹ Samkvæmt því er eðlilegast að líta svo á að þessar ættartölur séu að stofni til upphaflegar í *Fagurskinnu*, en að kaflinn hafi verið mikið aukinn í B-handritinu, og þá miðað við þarfir og áhugamál lesenda viðkomandi handrits. B-handritið var því líklega runnið frá handriti úr eigu manns sem tengdist þessum ættum. Að ósk hans voru ættartölurnar auknar og fleiri greinar ættarinnar raktar.⁴² Í *Arnmæðlingatali* er ætt Arn mæðlinga

41 Í formála *Morkinskinnu* (ÍF 23, xvii) segir Ármann Jakobsson: „Bjarni Aðalbjarnarson [Bjarni Aðalbjarnarson 1937, 136–137] benti þannig á að þó að minnst væri á Skúla jarl í hinni varðveittu *Morkinskinnu* væri hann ekki nefndur á samsvarandi stað í *Fagurskinnu*. Ekki væri því hafið yfir vafa að sú klausa í *Morkinskinnu* væri upphafleg“, sbr. ÍF 29, cxi. Þetta á ekki við um B-gerð *Fagurskinnu*, þar sem eru sambærilegar upplýsingar um Skúla jarl.

42 Í *Arnmæðlingatali* ná nokkrar ættakningar fram yfir 1225. Þar segir t.d.: „Margreta dróttning, er Hákon konungur á“ (þau giftust 1225). Getið er um Pétur Brynjúlfsson erkibiskup (hann var erkibiskup 1225–1226). Skúli Bárðarson er titlaður hertogi, sem hann varð 1237. Finnur Jónsson (Finnur Jónsson 1920–1924 2, 630) telur það vera uppfærslu skrifara á því sem alkunnugt var. Sama á við um Knút Hákonarson, hann er titlaður jarl, sem hann varð 1240, en hafði áður verið junkherra (Storm 1873, 45; sami 1876, 8–9; Jakobsen et al.

rakin til Noregskonunga, Orkneyjarla og fleiri stórmenna. Niðurlag *Arnmæðlingatal*⁴³ hljóðar svo:

Sonr Árna Árnasonar var Jóan í Bjarkey, faðir Sigurðar hunds ok Víðkunns, föður Erlings, föður þeira Víðkunns og Rögnu, er átti Bjarni Marðarsonr. (ÍF 29, 373).

Sá sem nefndur er síðastur í slíkum ættartölum getur gefið vísbendingu um hver var upphafsmaður eða eigandi handrits (sbr. *Íslendingabók* Ara fróða). Bjarni Marðarson er nefndur í *Sverris sögu* og *Hákonar sögu*. Hann var giftur inn í eina völdugustu höfðingjætt sinnar tíðar, Bjarkeyjarættina frá Hálogalandi. Hann var lögmaður um 1220, þegar Snorri var í Niðarósi. Nánar er fjallað um Bjarna í næsta kafla.⁴⁴ En hvers vegna voru ættartölurnar þá ekki í A-handriti *Fagurskinnu*? Ættartölurnar með *Arnmæðlingatali* eru u.þ.b. fjórar síður í útgáfu Hins íslenska fornritafélags og rjúfa eðlilega frásögn, og gera það jafnvel þó að til hafi verið styttri útgáfa af þeim. Einnig má benda á að A-handritið var skrifað austanfjalls í Noregi um 1325, og hefur sá sem felldi *Arnmæðlingatalið* niður líklega ekki fundið neina áhugaverða tengingu við það fólk sem þarna var talið, né séð ástæðu til að draga fram hlut þeirrar ættar.⁴⁵ Ættartölunum var því sleppt í heilu

1980, 132). Atriðið um hjónaband Margrétar og Hákonar konungs er ekki ótvírátt, því að hjónaband þeirra var ákveðið 1219 og veisla haldin, þó að þau hafi ekki giftst fyrr en 1225 þegar Margrét var 16 eða 17 ára (Guðni Jónsson 1957 3, 66–67, 146). Þessi atriði hafa þótt benda til að *Arnmæðlingatal* sé frá því eftir 1225 (eða jafnvel eftir 1240), og sé því innskot í *Fagurskinnu*. Líklega er þó að um síðari uppfærslu þess sé að ræða, sbr. Finn Jónsson.

- 43 Í frumútgáfu *Fagurskinnu* (Munch et al. 1847, 148) segir við lok *Arnmæðlingatal*s, neðanmáls: „Hér hefst fimmta eyðan í B, sem í skinnhandritinu hefur líklega numið einu blaði.“ (Þýðing mín). Ekki er getið um þessa eyðu í síðari útgáfum sögunnar, og efnislega virðist ekkert vanta. Reikna má út að *Arnmæðlingatal* hafi endað rétt neðan við mitt aftara blað í B-handritinu, en þar tók meginmál *Fagurskinnu* við að nýju. Það stenst því ekki að framhald *Arnmæðlingatal*s hafi verið á heilu blaði sem síðar glataðist úr B-handritinu.
- 44 Gustav Storm (Storm 1876, 88–108) telur að *Arnmæðlingatal* hafi verið tekið saman fyrir höfðingjana á Giska, líklega Pál fliðu eða Pétur son hans. Fleiri fræðimenn hafa tekið undir þessi sjónarmið, t.d. Jan Ragnar Hagland (Jakobsen et al. 1980, 155–156), sem telur hugsanlegt að B-handritið hafi verið gert fyrir Pétur á Giska og sé því frumrit *Arnmæðlingatal*s. Þegar á allt er litið tel ég langlíklegast að *Arnmæðlingatal* hafi verið tekið saman fyrir Bjarna Marðarson lögmann.
- 45 Mállyskueinkenni benda til að A-handrit *Fagurskinnu* hafi verið skrifað austanfjalls í Noregi. Í handritinu eru þrjú viðaukar (A-I, A-II og A-III), sem allir tengjast Hálandi, héraði á Upplöndum. Í viðauka A-II kemur fram að líki Hálfðanar konungs svarta hafi verið skipt í þrjá hluta, sem grafnir voru hver í sínum landshluta. Þetta atriði var ekki í

lagi í A-handritinu eða forriti þess, og þar með þeim kjarna þeirra sem er í *Morkinskinnu* og *Heimskringlu*. Athyglisvert er að í *Arnmæðlingatali* segir næst á eftir ætttrakningu til Hákonar jarls galins og Inga konungs Bárðarsonar, hálfbróður Skúla jarls:

Póru, dóttur Magnúss berfættis, átti Loptr prestur. Þeira sonur var Jóan, faðir Páls biskups, Sæmundar og Orms. (ÍF 29, 372).

Hver er líklegri en Snorri Sturluson, til að hafa haldið þarna á penna? Þarna er nefndur til sögunnar Jón Loftsson, fóstur hans, og Ormur Jónsson Breiðbælingur, sem norskir kaupmenn drápu í Vestmannaeyjum 6. ágúst 1218, skömmu áður en Snorri kom til Noregs.⁴⁶ Hefndir Oddaverja fyrir það víg leiddu til þess að Skúli jarl undirbjó herferð til Íslands sumarið 1220, sem Snorra tókst að afstýra með stuðningi áhrifamanna innan hirðarinnar. Var þessi ætttrakning liður í þeirri málsvörn, með því að sýna fram á að kaupmenn höfðu drepit mann af sjálfri norsku konungsættinni?

Niðurstaðan af þessum athugunum er sú, að frumgerð ættartalna og *Arnmæðlingatals* hafi að öllum líkindum verið í *Fagurskinnu* í öndverðu, og þá rituð af Snorra Sturlusyni. Hún var aukin mikið í handriti Bjarna Marðarsonar lögmanns (B-texta sögunnar), og síðan uppfærð eftir 1225. Þetta efni var hins vegar fellt niður úr A-textanum, sem varðveittist austanfjalls í Noregi.

10. Bjarni Marðarson og Ragna Erlingsdóttir

Í 6. kafla var því haldið fram að Bjarni Marðarson lögmaður hefði verið meðal heimildarmanna Snorra þegar hann var í Niðarósi veturinn 1219–1220. En hvað er vitað um þann mann? Kona Bjarna var Ragna Erlingsdóttir úr Bjarkey á Hálogalandi. Hún var af Bjarkeyjarætt, einni þekktustu höfðingjaætt Noregs á þeim tíma. Ragna og Snorri Sturluson voru skyld, sbr. eftirfarandi:

B-handritinu, en er í breyttri mynd í Heimskringlu (ÍF 26, 93), sem sýnir að Snorri hefur þekkt svipaða frásögn.

46 Í *Morkinskinnu* er þess ekki getið að Jón Loftsson sé dóttursonur Magnúsar berfættis Noregskonungs, en reyndar vantar aftan á söguna. Þess er hins vegar getið í *Heimskringlu* (ÍF 28, 395), en móðir Jóns ekki nafngreind. Þar segir frá því að Jón Loftsson kom til Björgvinjar, fertugur að aldri, og var viðstaddur krýningu Magnúsar Erlingssonar konungs 1163 eða 1164: „Þá hafði Magnús konungur og aðrir frændur Jóns tekið við frændsemi hans“.

Snorri Þorgrímsson goði		
Halldór Snorrason	Unnur Snorradóttir ~ Sigurður Þórisson hunds	hálf systkin
Þorkatla Halldórsdóttir	Rannveig Sigurðardóttir ~ Jón Árnason í Bjarkey	
Þórdís Guðlaugsdóttir	Viðkunnur Jónsson í Bjarkey, á lífi 1139	
Þórður Gilsson	Erlingur Viðkunnsson í Bjarkey	
Hvamm-Sturla ~ Guðný Böðvarsdóttir	Ragna Erlingsdóttir í Bjarkey ~ Bjarni Marðarson lögmaður	Viðkunnur Erlingsson, d. 1183
Snorri Sturluson		

Ragna og Hvamm-Sturla voru því fimmmenningar. Viðkunnur Erlingsson, bróðir Rögnu, var meðal andstæðinga Sverris konungs. Árið 1183 var hann átján ára og hafði nýtekið við föðurleifð sinni í Bjarkey. Hann tók af lífi sýslumann Sverris konungs á Hálogalandi og hélt því næst til fundar við Magnús Erlingsson konung. *Sverris saga* gefur í skyn að Magnús hafi ætlað að gifta honum systur sína, um leið og hann fengi lends manns rétt. Með í för voru báðar systur Viðkunns, fríðar meyjar og ágætir kvenkostir. Sverri barst njósni af ferð þeirra og sendi Bárð Guthormsson, föður Skúla jarls, til að sitja fyrir þeim. Menn Bárðar komu Viðkunni á óvart norður undir Öngli á Hálogalandi, og féll hann þar og nálega allt lið hans, 26. maí 1183 (ÍF 30, 114–116). Með honum dó út karlleggur Bjarkeyjarættarinnar. Ragna hefur verið með bróður sínum þennan orlagaríka dag. Ef hún hefur þá verið um tvítugt hefur hún verið fædd um 1163. Giska má á að Bjarni Marðarson, sem hún giftist síðar, hafi verið litlu eldri, e.t.v. fæddur um 1160. Þau tóku við búinu í Bjarkey. Bjarni kemur tvisvar við *Sverris sögu* árið 1199 (ÍF 30, 234, 246). Í fyrra skiptið virðist hann vera í flokki með Böglum, andstæðingum Sverris konungs. Í seinna skiptið tóku Birkibeinar

hann höndum og rændu og rupluðu bú hans í Bjarkey. Loks er Bjarna Marðarsonar getið í *Hákonar sögu* (Guðni Jónsson 1957 3, 100), þar sem hann tók þátt í fundi æðstu manna Noregs í Björgvin árið 1223. Hann er þar talinn meðal lögmanna, líklega á Hálogalandi (sbr. Munch 1852–1863 3, 654), en hefur einnig átt heimili í Niðarósi. Óvíst er hvenær hann dó. Ekki er vitað hvernær ættar Bjarni var, en öruggt er að hann hefur verið stórættaður.⁴⁷

Bjarni Marðarson hefur líklega verið um sextugt þegar Snorri var í Niðarósi 1219–1220. *Arnmæðlingatal* og skyldleiki Rögnu við Snorra gera það líklegt að B-handrit *Fagurskinnu* megi rekja til handrits sem gert var fyrir Bjarna Marðarson. Nefna má nokkur dæmi sem styðja það að Bjarni, og Ragna ef hún var þá á lífi, hafi verið heimildarmenn Snorra. Það vekur t.d. athygli hversu nákvæmlega er greint frá ýmsum atburðum þar sem Viðkunnur Jónsson úr Bjarkey kemur við sögu. Má þar nefna frásögnina af aftöku Steigar-Þóris um 1095, þar sem tilgreind eru orðaskipti og kveðskapur (ÍF 24, 23–28). Einnig fall Magnúsar berfætts á Írlandi, þar sem Viðkunnur er beinlínis borinn fyrir frásögninni (ÍF 24, 70).

Í *Morkinskinnu* (ÍF 23, 206) segir: „Ok um hans daga [Haralds harðráða] váru Arnmæðlingar mestir lendra manna í Nóregi fyrir sakir mægða við konung, ok at þeim varð konunginum mest traust í öllum þeim hlutum er hann varðaði.“ Þetta gæti bent til að höfundur *Morkinskinnu* hafi verið í mun að styrkja stöðu ættarinnar í valdakerfi Noregs um 1220. *Arnmæðlingatal* í B-handriti *Fagurskinnu* þjónar sama tilgangi, og sömleidis uppfærsla þess eftir 1225.⁴⁸

- 47 Ekki er útilokað að Bjarni hafi á einhvern hátt tengst Sigurði Hranasyni, sem er aðalpersónan í *Þinga sögu*. Þeir voru a.m.k. báðir yfirstéttarmenn á Hálogalandi. Í *Heimskringlu* (ÍF 28, 233) kemur fram að Sigurður Hranason var einn helsti ríkismaður í Noregi um 1103. Nikulás sonur hans féll 1176. Hann átti bú í Öngli á Hálogalandi, þar sem heitir á Steig, en var oft í Niðarósi og hafði „ráð öll fyrir byjarmönnum.“ (ÍF 28, 412–414).
- 48 Af Bjarna og Rögnu var komin Bjarkeyjarættin síðari, sem státaði af mestu valdamönnum í Noregi eftir 1280. Barnabarn þeirra hét Erlingur Ívarsson, lendur maður í Bjarkey, sem var með Hákonni gamla í Orkneyjum 1263. Sonur hans, Bjarni Erlingsson (~1250–1313) á Giska, varð einn völdugasti maður landsins eftir fráfall Magnúsar lagabætis 1280. Annar sonur Erlings í Bjarkey var Viðkunnur Erlingsson, faðir Erlings Viðkunnssonar (~1292–1355) sem varð ríkisstjóri eftir fráfall Hákonar háleggs 1319, og réði lengi mestu um stjórn landsins.

11. Ritun *Heimskringlu*

Almennt er viðurkennt að *Morkinskinna* hafi verið ein helsta heimild Snorra þegar hann samdi *Hkr.3*. Breytingar sem hann gerði á textanum þarfnast því í raun ekki skýringa. Það sem skýra þarf er hins vegar hvers vegna hann taldi nauðsynlegt og rétt að endursemjja og stytta rit eftir sjálfan sig. Eitt helsta einkenni *Morkinskinnu* eru Íslendingaþættir og fleiri frásagnir af Íslendingum við norsku hirðina. Flestum þáttunum, og efni af því tagi, er sleppt í *Hkr.3*. Öðru máli gegnir hins vegar um *Ólafs sögu helga hina sérstöku* og *Hkr.2*, þar sem Íslendingar koma talsvert við sögu. Fyrir hinni sérstöku sögu Snorra er formáli, sem er til í tveimur gerðum. Í þeim lengri segir:

Veit ek, að svá man þykkja, ef útan lands kömr sjá frásögn, sem ek hafa mjök sagt frá íslenzkum mönnum, en þat berr til þess, at íslenzkir menn, þeir er þessi tíðendi sá eða heyrðu, báru hingat til lands þessar frásagnir, ok hafa menn síðan at þeim numit. En þó rita ek flest eptir því, sem ek finn í kvæðum skálda þeira, er váru með Óláfi konungi. (ÍF 27, 422).

Af þessum orðum formálans⁴⁹ má sjá að Snorri gerði sér grein fyrir að norskum lesendum þætti óeðlilegt ef mikil íslensk slagsíða væri á riti um Noregskonunga, og að gera þyrfti verulegar breytingar frá texta *Morkinskinnu* svo að verkið hentaði norskum lesendum. Þegar Snorri skar niður íslenska efnið í *Hkr.3* var hann að koma til móts við þessi viðhorf.

Það er vissulega rétt að *Morkinskinna*, *Fagurskinna* og *Heimskringla* hafa sín sérkenni sem ritverk, sem eiga þátt í því að þau hafa verið talin bera misjöfn höfundareinkenni. Það sama á raunar við um *Heimskringlu* sjálfa. Sigurður Nordal benti á það í doktorsriti sínu (Sigurður Nordal 1914, 198) að í *Ólafs sögu helga* (*Hkr.2*) hafi Snorri „ekki fylgt nákvæmlega sömu forskrift og í öðrum hlutum *Hkr.* Frásagnargleðin, hið hreina listræna viðhorf, er meira áberandi í ÓH en í hinum sögunum.“ (þýðing mín). *Ólafs sögu* svipar að mörgu leyti til *Morkinskinnu*, má þar nefna

49 Þessi klausa er ekki í formála *Heimskringlu*, og telja sumir að formála Ólafs sögunnar hafi verið breytt af síðari ritstjóra eða skrifurum (Sigurður Nordal 1914, 171–172; Sverrir Tómasson 1988, 379–383). Jón Helgason (Jón Helgason et al. 1941, 1127) virðist ekki telja þá niðurstöðu bindandi.

hina breiðu frásögn þar sem margvíslegt laustengt efni tekið er með og konungurinn er í aukahlutverki. Meðal þess er t.d. Íslendingaþáttur um Þórodd Snorrason (ÍF 27, 255–261), hálfbróður Halldórs Snorrasonar, sem þáttur er af í *Morkinskinnu*.⁵⁰ Einnig má bera saman þáttinn af Þorgný lögmanni og Ólafi Svíakonungi í *Hkr.2* (ÍF 27, 111–117) og þáttinn af Sveinka Steinarssyni og Sigurði ullstreng, fulltrúa Magnúsar berfættis í *Morkinskinnu* (ÍF 24, 29–38). Báðir þættirnir fjalla um höfðingja sem bjóða konungi birginn. Frásögnin er sviðsett með samtölum og ræðum, en hún rís þó hærra í fyrrnefnda þættinum. Sumt laustengda efnið virðist þjóna þeim tilgangi að koma góðum vísunum að.

Í *Hkr.3* (og *Hkr.1*) er fráögnin knapparí. Þar ræður það sjónarmið „að taka aldrei upp neitt, sem er ekki nátengt meginefni frásagnarinnar.“ (Finnur Jónsson 1893–1901 1, xxxv. Þýðing mín). Að þessu leyti er *Hkr.3* hliðstæð *Fagurskinnu*, báðar skera niður texta *Morkinskinnu* þó að lengra sé gengið í *Fsk.3*. Diana Whaley segir að *Fagurskinna* beri svipuð bókmenntaefni og *Heimskringla*, með:

knöppum stíl, myndrænum lýsingum, hnyttum tilsvörum, og að forðast óviðkomandi og ótrúlegar frásagnir. Það er góð áminning um að mörg skýrustu einkenni Heimskringlu voru tekin í arf en ekki fundin upp af Snorra. (Whaley 1991, 72. Þýðing mín).

Sagt hefur verið um *Fagurskinnu* að stillinn sé þar ójafn og markist mjög af stíl heimildanna. Engu að síður hafi höfundar *Morkinskinnu* og *Fagurskinnu* báðir lagt mikið af mörkum til norrænnar konungasagnaritunar (Jakobsen et al. 1980, 41, 57). Ekki er rúm hér fyrir frekari bókmenntagreiningu eða samanburð á þessum þremur verkum.

12. Samræmi við æviferil Snorra

Gagnlegt getur verið að athuga hvernig það kemur heim við æviferil Snorra Sturlusonar að hann sé höfundur *Morkinskinnu* og *Fagurskinnu*, auk *Heimskringlu*. Snorri fæddist um 1179; hann fór þriggja vetra gamall í Odda til Jóns Loftssonar, dóttursonar Magnúsar berfættis, og ólst þar upp.

50 Þó að Jonna Louis-Jensen (Louis-Jensen 1997) hafi velt upp tímabærum spurningum um *Ólafs sögu helga*, þá er ekki þar með sagt að hún hafi haggð þeirri niðurstöðu að Snorri sé höfundur þess verks.

Oddi hafði verið eitt mesta lærdómssetur landsins frá dögum Sæmundar fróða og hefur Snorri drukkið þar í sig fjölbreytta menningarstrauma. Jón var djákn að vígslu sem og sumir synir hans, og Páll Jónsson sonur hans var biskup í Skálholti 1195–1211. Jón Loftsson dó 1197. Um svipað leyti giftist Snorri Herdísi, dóttur Bersa hins auðga á Borg á Mýrum; þau bjuggu fyrst í Odda, en við fráfall Bersa árið 1202 fluttust þau að Borg. Um 1206 fór Snorri í Reykholt. „Gerðist hann þá höfðingi mikill því að eigi skorti fé,“ segir Sturla Þórðarson í *Íslendingasögu*. „Hann gerðist skáld gott og var hagar á allt það er hann tók höndum til, og hafði hinar bestu forsagnir á öllu því er gera skyldi... Hann orti kvæði um Hákon galinn, og sendi jarlinn gjafir út á mót, sverð og skjöld og brynju.“ (*Sturl* 1, 269). Jarlinn, sem var hálfbróðir Inga konungs Bárðarsonar, bað Snorra að yrkja lofkvæði um Kristínu Nikulásdóttur konu sína, og sendi Snorri henni kvæðið *Andvöku*, sem nú er glatað. Hákon jarl bauð Snorra á sinn fund, en utanförin frestaðist þegar jarlinn dó 1214. Skv. skáldatali orti Snorri einnig um Sverri konung (d. 1202) og Inga konung (d. 1217), en kvæðin eru glötuð.

Snorri fór til Noregs sumarið 1218, þá tæplega fertugur. Hákon Hákonarson var þá nýtekinn við konungdómi, 14 ára gamall, og réð Skúli Bárðarson jarl mestu um landsstjórnina, þá um þrítugt. „Tók jarl forkunnar vel við Snorra og fór hann til jarls.“ Veturinn 1218–1219 dvöldust þeir Skúli jarl og Hákon konungur í Túnsbergi, en fóru nokkuð um Víkina og allt austur að Gautelfi. Sumarið 1219 fóru þeir til Björgvinjar, en Snorri fór þá austur að Skörum á Gautlandi á fund Áskels lögmanns, sem giftur var Kristínu ekkju Hákonar jarls galins.⁵¹ Veturinn 1219–1220 var Snorri í Þrándheimi með þeim Skúla jarli og Hákonni konungi. Sumarið 1220 voru þeir þrír í Björgvin og þaðan mun Snorri hafa farið til Íslands um haustið (sjá *Sturl* 1, 271–272, 277–278, og Guðni Jónsson 1957 3, 67–71). Jónas Kristjánsson (Jónas Kristjánsson 1997, 6) segir að í Noregsförinni hafi Snorri bundið við jarlinn „það samband sem síðar entist þeim báðum til aldurtíla.“

51 Í formála að níunda bindi *Fornmanna sagna*, sem Finnur Magnússon og Carl Christian Rafn gáfu út 1835, eru hugleiðingar um að Snorri sé höfundur *Böglunga sagna*. Þær eru varðveittar í tveimur gerðum, styttri gerð sem nær yfir tímabilið 1202–1209 og lengri gerð sem er umrituð og framlengd til 1217, þegar Ingi konungur andaðist. Þeir Finnur og Rafn færa nokkur rök fyrir því að Snorri hafi samið styttri gerðina fyrir helstu söguhetjuna, Hákon jarl galinn, og e.t.v. sent honum hana um 1211, með lofkvæði því sem hann orti um jarlinn. Lengri gerðina hafi Snorri hins vegar samið fyrir utanför sína 1218 í því skyni að færa Skúla jarli hana að gjöf.

Ef við setjum *Morkinskinnu* og *Fagurskinnu* í þetta samhengi, þá er þess fyrst að geta að ritunartími *Morkinskinnu* hefur út frá innri rökum verið settur innan árabilsins 1217–1222. Fyrri tímamörkin miðast við að Skúli er þar titlaður jarl, sem hann varð 1217. Sá texti er að vísu undir lok *Haralds sögu harðráða* (ÍF 23, 327) og getur auk þess hafa verið uppfærður síðar. Ég tel því hugsanlegt að verkið sé hafið fyrir, sbr. það sem sagt er í 6. kafla um að *Odds þáttur Ófeigssonar* gæti verið frá árinu 1216. Líklega hefur a.m.k. fyrri hluti verksins legið fyrir þegar Snorri fer til Noregs sumarið 1218, en síðari hlutinn e.t.v. verið í drögum. Snorri hefur sýnt þeim Skúla jarli og Hákonu konungi þetta rit sitt um Noregskonunga og væntanlega lesið úr því fyrir þá og nánustu hirðmenn þeirra. Þar hefur efni þess verið rætt og ábendingar komið fram um æskilegar breytingar, jafnvel varpað fram hugmynd að nýju verki, *Fagurskinnu*. Ráðgjafar Hákonar fara þess á leit við Snorra að hann taki saman *Noregskonungatal* frá Hálfðani svarta til 1177, þegar *Sverris saga* tekur við. Snorri var ekki í aðstöðu til að geta hafnað slíkri beiðni.

Fyrri árið í Noregi fór að mestu í ferðalög og efnisöflun. M.a. fær Snorri að einhverju marki aðgang að skjalasafni konungs, auk þess sem hann hefur leitað eftir munnlegum heimildum. Síðari veturinn, 1219–1220, þegar Snorri var í Þrándheimi, hefur hann haft betra næði til ritstarfa. Þá gæti hann hafa samið *Fagurskinnu* fyrir Hákon konung, eftir þeim heimildum sem hann hafði þar aðgang að. Ráðgjafar Hákonar gefa ákveðin fyrirmæli um hvernig verkið skuli vera, m.a. um að sleppa skuli íslenska efninu úr *Morkinskinnu* og ýmsum frásögnum sem gátu varpað skugga á feril konunganna. Bjarni Aðalbjarnarson (ÍF 26, xvii) telur að *Fagurskinna* hafi verið rituð í allmiklum flýti, og að um val efnis og skipan þess hafi höfundinum verið nokkuð mislagðar hendur.

Snorri hefur líklega ekki náð að fella allt hið nýja efni sem hann fékk í Noregsförinni inn í *Morkinskinnu* fyrr en eftir heimkomu sína, 1220. Þá tekur hann aftur til við söguna og lýkur henni í þeim stíl sem hann hafði hugsað sér, þannig að hún væri áhugavert rit fyrir Íslendinga. Snorri virðist ekki hafa verið alls kostar sáttur við hvers konar rit *Fagurskinna* varð. Það gæti hafa kveikt með honum og Skúla jarli þá hugmynd að taka saman ítarlegan sagnabálk um Noregskonunga frá upphafi til 1177, það sögurit sem síðar varð *Heimskringla*. Óvíst er hvernig því verki miðaði áfram. Ein elsta heimild um ritstörf Snorra (*Sturl* 1, 342) segir að veturinn 1230–1231

hafi Sturla Sighvatsson, bróðursonur Snorra, lagt mikinn hug á að láta skrifa upp sögubækur þær sem Snorri setti saman. Líklega er það ekki *Heimskringla* sem þar um ræðir, en gæti verið *Snorra-Edda*, *Morkinskinna* og e.t.v. *Egils saga*.⁵²

Seinni utanför Snorra var 1237–1239, þegar hann er um sextugt. Vorið 1236 hafði Sturla Sighvatsson, bróðursonur Snorra, farið með her manns í Reykholt og lagt ríki hans undir sig. Snorri stökk undan suður á land og hrökklaðist úr landi sumarið eftir. Með honum voru þeir Ólafur Þórðarson hvítaskáld, bróðursonur og nemandi Snorra (þá 25–27 ára), og Þorleifur Þórðarson í Görðum á Akranesi, frændi Snorra og vinur (þeir voru systkina-synir og jafnaldrar). Snorri kom til Niðaróss haustið 1237 og var þar í tvö ár, fyrst hjá Pétri syni Skúla hertoga. Skúli kom þangað norður vorið 1238 og var þar um sumarið, fór um haustið til Björgvinjar, en var þar stutt og sneri aftur til Þrándheims. Voru þá miklar ófriðarblikur í landinu, enda var Skúli að hefja uppreisn gegn Hákonu tengdasyni sínum. Hákon lagði bann við því að Snorri færi úr landi, en hann fór samt haustið 1239. Skömmu seinna lét Skúli gefa sér konungsnafn á Eyraþingi í Þrándheimi (sjá *Sturl* 1, 408–409, 439–440, 444–445, og Guðni Jónsson 1957 3, 227–230). Sumarið 1238 höfðu þeir Sturla Sighvatsson og Sighvatur faðir hans fallið á Örlygsstöðum, og hefur Snorra verið í mun að ná aftur eignum sínum og ríki, auk þess sem staðan í Noregi var tvísýn.

Hugsanlegt er að Snorri hafi í þessari seinni utanför sinnt ritstörfum, til dæmis unnið að einhverjum hluta *Heimskringlu*. Þessi tvö ár sem Snorri var í Þrándheimi hefur hann að mörgu leyti haft betra næði til ritstarfa en heima á Íslandi, þar sem hann þurfti einnig að sinna ýmsu veraldarvafstri (sbr. Vésteinn Ólason 2002, xxx). Við frágang sögunnar gat Snorri haft eitthvert samráð við Skúla hertoga um efnisval og hvað hentaði norskum lesendum.

Af þessu sést að æviferill Snorra virðist geta komið vel heim við það sem við vitum um ritun þessara sögubóka. Það styður heldur en hitt þá tilgátu að Snorri geti verið höfundur *Morkinskinnu* og *Fagurskinnu*.

52 Björn M. Ólsen (Björn M. Ólsen 1904, 231–232) telur að Snorri hafi samið *Egils sögu* á árunum 1202–1207, þegar hann bjó á Borg. Sigurður Nordal telur söguna ritaða skömmu eftir 1220 (ÍF 2, xciii).

13. Ritverk og vinnubrögð Snorra

Ef við föllumst á þessar niðurstöður þá breytist nokkuð sú mynd sem við höfum af rithöfundinum Snorra. Nú hafa bæst við tvö rit sem líklegt er að hann hafi samið, *Morkinskinna* og *Fagurskinna*. Með *Morkinskinnu* má líklega eigna Snorra þá Íslendingaþætti sem taldir eru upp í 6. kafla, þar á meðal *Auðunar þátt vestfirski*.⁵³ Vísaskýringar í *Morkinskinnu* og *Fagurskinnu* benda til að *Snorra-Edda* (fyrir utan *Háttatal*, sem var ort 1222–1223) hafi verið vel á veg komin 1218, þegar Snorri fer til Noregs.⁵⁴ Þá er hann einnig kominn með fyrri hluta *Morkinskinnu* ásamt nokkrum Íslendingaþáttum. Veturinn 1219–1220 ritar hann *Fagurskinnu*, þá staddur í Niðarósi. Eftir heimkomuna í Reykholt haustið 1220 lýkur hann *Morkinskinnu*. Erfitt er að tímasetja nákvæmlega hvenær *Ólafs saga helga* og *Heimskringla* voru ritaðar, og það á einnig við um *Egils sögu*, sé Snorri höfundur hennar. Af þessu má einnig ráða að Snorri hafi endurskoðað og endurbætt rit sín, jafnvel oft en einu sinni. E.t.v. voru þau að einhverju leyti sniðin að óskum hvers kaupanda, og þá bætt inn í þau nýju efni eða fellt niður það sem kaupandinn kærði sig ekki um. Vésteinn Ólason (Vésteinn Ólason 2002, xxvii) segir „hugsanlegt að höfundur [þ.e. Snorri] hafi látið frá sér fara tvær gerðir verks, sem einhverju hafi munað á.“

Fyrrgreind rök um sama höfund eru að mínu mati nógu sterk til að óhætt sé að leita annarra skýringa á mismun verkanna, en að þau séu eftir þrjá ólíka höfunda. Í bók sinni um Snorra Sturluson fjallar Sigurður Nordal um mismunandi vinnubrögð höfundar *Morkinskinnu* og *Heimskringlu*, og segir:

Einstöku dæmi úr *Morkinskinnu* geta gefið hugmynd um á hve hátt stig notkun vísanna var komin áður en Snorri fór að rita... [Síðan

53 Guðni Jónsson gaf *Auðunar þátt* út fyrir Fornritafélagið 1943. Hann nefnir Snorra sem hugsanlegan höfund (ÍF 6, cvii). Auðunar þáttur er til í þremur gerðum. William Ian Miller hefur skrifað bók um þáttinn og telur (Miller 2008, 3–5) að sú gerð sem er í yngri hluta *Flateyjarbókar* gangi efnislega best upp og gæti því staðið næst frumgerð hans, þó að þar sé hann í yngsta handritinu. Ekki er hægt að útiloka að Snorri hafi nýtt sér þætti eftir aðra höfunda.

54 Finnur Jónsson (Finnur Jónsson 1920–1924 2, 690) telur *Snorra-Eddu*, fyrir utan *Háttatal*, að mestu lokið 1218. Bjarni Aðalbjarnarson (ÍF 26, xxiv) telur það hugsanlegt, en einnig gæti verið að hún sé yngri en 1220. Jónas Kristjánsson (Jónas Kristjánsson 1997, 13) telur að *Háttatal* sé elsti hluti *Eddu*, og Snorri hafi síðar aukið við *Gylfaginningu* og *Skáldskaparmálum*.

tekur SN nokkur dæmi um hvernig Snorri notar vísurnar betur og af meiri smekkvísi en höfundur *Morkinskinnu*. Loks segir hann:] Í þessum dæmum kemur gjörla fram bæði vísnafróðleikur Snorra og vald hans á efni kvæðanna. Var það þó ekki heiglum hent að bæta svo um annað eins ágætisrit og *Morkinskinna* er. Hitt er engin furða, þótt Snorri noti minna vísurnar eftir því sem nær dró samtíð hans og sögurnar sjálfar urðu bæði fyllri og áreiðanlegri. (Sigurður Nordal 1973, 143–146).

Það sem Sigurður tilgreinir þarna er eflaust rétt athugað. En líta ber til þess að Snorri er um fertugt þegar *Morkinskinna* er samin, og e.t.v. um sextugt þegar *Heimskringla* verður til. Yfirburðir höfundar *Heimskringlu* felast ekki í því að hann sé annar maður en höfundur *Morkinskinnu* heldur í lengri og dýpri kynnum Snorra af viðfangsefninu, og í vaxandi þroska hans sem höfundar og manns. Annað dæmi sem Sigurður tekur er frásögnin af mannjöfnuði þeirra bræðra Sigurðar Jórsalafara og Eysteins Magnússonar (Sigurður Nordal 1973, 192–196). Sú frásögn er mun betur úr garði gerð í *Heimskringlu* en í *Morkinskinnu*. Það þarf þó ekki að sanna að höfundurinn sé annar. *Morkinskinna* er rituð um 1220, þar er frásögnin í frumgerð. Síðar lagfærir Snorri hana og færir í listrænni búning í *Heimskringlu*.

Stundum hefur örlað á þeim sjónarmiðum að snillingur eins og Snorri geti ekki hafa ritað neitt annað en snilldarverk. Ef einhverjir hnökra séu á frásögninni geti hún ekki verið eftir hann. Bjarni Einarsson (ÍF 29, lxxxi) segir t.d. að höfundur *Fagurskinnu* hafi „ekki verið rómaður fyrir orðsnilld.“ Hann bætir þó við: „Þó má segja að frásögn *Fagurskinnu* hafi nokkuð sér til ágætis um fram *Heimskringlu*.“ En var snilld Snorra ekki einmitt fólgin í því að hann endurritaði verk sín þar til hann var orðinn ánægður með þau? Snorri var í flestum tilvikum að brjóta nýtt land í ritverkum sínum. Afar ólíklegt er að þau hafi orðið fullbúin snilldarverk í fyrstu útgáfu.

Sé fallist á þessa niðurstöðu leiðir hún til þess að Snorri hafi samið nánast frá grunni þær konungasögur sem taka til tímans fyrir 995 og til tímabilsins 1030–1177, að vísu með stuðningi af eldri ritum eins og *Hryggjarstykki* Eiríks Oddssonar. Ef við gerum hins vegar ráð fyrir að Snorri hafi aðeins samið *Heimskringlu*, og stuðst þar við *Morkinskinnu* og e.t.v. *Fagurskinnu*, þá þýðir það að framlag hans væri að mestu fólgið í því að finnúsa verk annarra manna.

Ármann Jakobsson (Ármann Jakobsson 2002, 286) segir að *Heimskringla* og *Morkinskinna* séu ritaðar hvor undir sinni stefnu. Með því gefur hann í skyn að höfundurinn geti ekki verið sá sami. En var Snorri bundinn af einni stefnu? Ég hygg að *Morkinskinna* sé betri fulltrúi fyrir stefnu Snorra en *Heimskringla*, sem löguð er að stefnu og óskum norskra lesenda, einkum Skúla hertoga. Og *Fagurskinna* er sniðin að óskum Hákonar konungs, auk þess sem hún er aðeins drög að *Hkr. 1* og *Hkr.2*, og að mestu útdráttur úr *Morkinskinnu* hvað *Hkr.3* snertir.

Í Viðauka er tafla, þar sem borin eru saman þessi þrjú rit: *Morkinskinna*, *Fagurskinna* og *Heimskringla*. Þar má sjá lengd texta og fjölda vísna í hverju riti um sig.

14. Dróttkvæðasöfnun Snorra og *Skáldatalið*

Hér á undan hefur komið fram að dróttkvæðaþekkingin, sem áður var talin tengjast þremur rithöfundum, er að öllum líkindum fyrst og fremst bundin við einn mann, Snorra Sturluson. Margt bendir til að Snorri hafi tekið verkefni sitt mjög vísindalegum tókum. Hann notar dróttkvæði sem heimildir, á svipaðan hátt og sagnfræðingar nútímans nota skjöl, og leggur mat á heimildargildi þeirra. Augljóst er að hann hefur haft aðgang að miklu dróttkvæðasafni. Nær óhugsandi er að hann hafi kunnað öll kvæðin utanbókar, þau hljóta að hafa verið til í handriti.⁵⁵ Enginn er líklegri en hann sjálfur til að hafa látið taka safnið saman, leita uppi heimildarmenn og skrifa kvæðin niður, ásamt söguefni sem fylgdi þeim. Eitthvað var til ritað, t.d. í eldri sögum. Vísurnar í *Morkinskinnu* og *Fagurskinnu* benda til að söfnun kvæðanna hafi verið langt komin 1218, þegar Snorri fer til Noregs.⁵⁶ Ólíklegt er að aðrir rithöfundar á tímum Snorra hafi haft sambærilegt kvæðasafn undir höndum. Til þess að geta fullnýtt kvæðin sem heimildir finnur Snorri að hann þarf að ná fullum skilningi á skáldamálinu og bragfræðinni. Í því skyni tekur hann saman *Snorra-Eddu*. Að því loknu er honum ekkert að vanbúnaði að takast á við ritun *Morkinskinnu*.

55 Ólafur Halldórsson (Ólafur Halldórsson 1979, 132–133) segir: „Varla kemur til greina að einn maður hafi haft allan þann kveðskap í kollinum; líklegra verður að teljast, að Snorri hafi haft safn af skrifuðum kvæðum, og e.t.v. hefur hann safnað kvæðum sjálfur og skrifað þau upp.“

56 Þetta dróttkvæðasafn hefur verið hliðstætt *Konungsbók eddukvæða*, en mun stærra.

Skáldatal Uppsala-Eddu og *Kringlu* er einnig merkileg heimild, enda kann talið að hafa verið eins konar efnisyfirlit um dróttkvæðasafnið og þannig vísbending um kveðskapinn sem tiltækur var. Þar má sjá til hvaða skálda skuli leita þegar fjallað er um ákveðinn konung. Að vísu er hugsanlegt að þar hafi verið talin einhver skáld sem sagnir fóru af þótt enginn kveðskapur væri varðveittur eftir þau. Merkilegt er að slíkt yfirlit skyldi vera tekið saman á þessum tíma.⁵⁷ Böndin berast óneitanlega að Snorra sem höfundur þess.⁵⁸

15. Lokaorð

Umfangsmiklar rannsóknir hafa verið gerðar á rittengslum konungasagna, ekki síst þeirra sem hér er fjallað um. Það yrði mikið verk að gera grein fyrir þeim öllum og tefla fram rökum með og á móti hverju álitafni. Hér er sá háttur hafður á að leggja fram til umræðu meginröksemdir fyrir því að Snorri Sturluson geti verið höfundur *Morkinskinnu* og *Fagurskinnu*. Þessi rit virðast svo nátengd honum, að það stappar nærri vissu að hann sé höfundur þeirra.

Þessar niðurstöður benda einnig til að áhrif Snorra á íslenska og norræna menningu hafi verið mun djúptækari en áður var talið, bæði með eigin ritum og ekki síður með kennslu og leiðsögn. Í síðara tilvikinu má einkum benda á bróðursyni hans, rithöfundana Sturlu Þórðarson og Ólaf hvítaskáld, sem hlutu menntun sína hjá Snorra.

57 *Skáldatal* hefur verið kallað fyrsta bókmenntasaga Íslendinga (ÍF 35, xi; sjá einnig Guðrún Nordal 2001, 120–130).

58 Gustav Storm (Storm 1873, 206) telur *Skáldatal* samið af eða fyrir Ólaf hvítaskáld.

VIÐAUKI: YFIRLITSTAFLA

Skýringar		Fsk.1	Hkr.1
Blaðsíður ÍF		111+V ₅	(F ₅ +Y ₇₅)+289
Textasíður Fsk, með vísium		103+V ₇	(F ₄ +Y ₅₅)+270
Vísur, fjöldi		123	(F ₀ +Y ₃₂)+140
		Fsk.2	Hkr.2
Blaðsíður ÍF		40	413
Textasíður Fsk, með vísium		39	463
Vísur, fjöldi		42	178
	Morkinskinna	Fsk.3	Hkr.3
Blaðsíður ÍF	568	157+V ₄	415
Textasíður Fsk, með vísium	602	165+V ₅	404
Eyður, textasíður	~95	2+12/23	0
Textasíður með eyðufyllingum	~697	179/190+V ₅	404
Vísur, fjöldi	328+6+[5]	107+[2]	232

Í töflunni eru þau þrjú rit, sem hafa verið eignuð Snorra, borin saman. Til þess að verið sé að bera saman sambærilega hluti eru textar sem eiga sér ekki samsvörun í hinum ritunum tilgreindir sérstaklega: V = viðauki, F = formáli og Y = Ynglinga saga.⁵⁹ Stóra eyðan í Fsk.3 er metin 12–23 textasíður, en nokkur óvissa er í því mati. Innan hornklofa er fjöldi vísna í þeim hluta Hkr.3 sem samsvarar eyðu.

59 Skýringar: „Blaðsíður ÍF“ = blaðsíðufjöldi í útgáfum Fornritafélagsins. „Textasíður Fsk, með vísium“ = staðlaðar textasíður í *Fagurskinnu* (ÍF 29), með 20 línur af lausamálstexta. Vísur umreiknaðar í lausamálslínur skv. fjölda stafa (nokkur óvissa er í því mati). Í *Heimskringlu* er minni texti á hverri síðu, og er hann umreiknaður til samræmis við *Fagurskinnu* (ÍF 29). Í *Morkinskinnu* er meiri texti á hverri síðu, sem er þá umreiknaður til samræmis við *Fagurskinnu*. Í *Hkr.1* eru formálinn og *Ynglinga saga* auðkennd sérstaklega (F og Y), því að þann hluta vantar í *Fagurskinnu*. Þetta er lauslegt mat, sem vinna mætti betur, t.d. með tölvutækum texta þessara rita.

HEIMILDASKRÁ

FRUMHEIMILDIR

- Andersson, Theodore M. et al. (þýð.). 2000. *Morkinskinna. The Earliest Icelandic Chronicle of the Norwegian Kings (1030–1157)*. *Islandica* 51. Íþaka: Cornell University Press.
- Björn M. Ólsen (útg.). 1884. *Íslands grammatíske litteratur i middelalderen 2. Den tredje og fjærde grammatíske afhandling i Snorres Edda*. Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur 12. Kaupmannahöfn: STUAGNL.
- Finlay, Alison (þýð.). 2004. *Fagrskinna, a Catalogue of the Kings of Norway*. *The Northern World* 7. Leiden: Brill.
- Finnur Jónsson (útg.). 1893–1901. *Heimskringla. Nóregs konunga sögur af Snorri Sturluson 1–4*. Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur 23. Kaupmannahöfn: STUAGNL.
- Finnur Jónsson (útg.). 1902–1903. *Fagrskinna. Nóregs kononga tal*. Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur 30. Kaupmannahöfn: STUAGNL.
- Guðni Jónsson (útg.). 1957. *Konunga sögur 1–3*. Reykjavík: Íslendingasagnaútgáfan.
- ÍF 2 = Sigurður Nordal (útg.). 1933. *Egils saga Skalla-Grímssonar*. Íslenzk fornrit 2. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.
- ÍF 4 = Einar Ól. Sveinsson et al. (útg.). 1935. *Eyrbyggja saga*. Íslenzk fornrit 4. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.
- ÍF 6 = Guðni Jónsson (útg.). 1943. *Vestfirðinga sögur*. Íslenzk fornrit 6. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.
- ÍF 7 = Guðni Jónsson (útg.). 1936. *Grettis saga Ásmundarsonar*. Íslenzk fornrit 7. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.
- ÍF 11 = Jón Jóhannesson (útg.). 1950. *Austfirðinga sögur*. Íslenzk fornrit 11. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.
- ÍF 23–24 = Ármann Jakobsson et al. (útg.). 2011. *Morkinskinna 1–2*. Íslenzk fornrit 23–24. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.
- ÍF 25 = Ólafur Halldórsson (útg.). 2006. *Færeyinga saga. Óláfs saga Tryggvasonar eptir Odd munk Snorrason*. Íslenzk fornrit 25. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.
- ÍF 26–28 = Bjarni Aðalbjarnarson (útg.). 1941–1951. *Heimskringla 1–3*. Íslenzk fornrit 26–28. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.
- ÍF 29 = Bjarni Einarsson (útg.). 1984. *Ágrip af Nóregs konunga sögum. Fagrskinna – Nóregs konunga tal*. Íslenzk fornrit 29. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.
- ÍF 30 = Þorleifur Hauksson (útg.). 2007. *Sverris saga*. Íslenzk fornrit 30. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag.
- ÍF 35 = Bjarni Guðnason (útg.). 1982. *Danakonunga sögur*. Íslenzk fornrit 35.

- Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Jón Helgason (útg.). 1934. *Morkinskinna. MS. no. 1009 fol. in the Old Royal Collection of the Royal Library, Copenhagen.* Corpus codicum Isladicorum medii aevi 6. Kaupmannahöfn: Levin & Munksgaard.
- Jón Helgason et al. (útg.). 1941. *Saga Óláfs konungs hins helga. Den store saga om Olav den bellige efter pergamenthåndskrift i Kungliga biblioteket i Stockholm nr. 2 4to med varianter fra andre håndskrifter.* Ósló: Norsk historisk kjeldeskrift-institutt (Kjeldeskriftfondet), 1941.
- MskFJ* = Finnur Jónsson (útg.). 1932. *Morkinskinna.* Samfund til udgivelse af gammel nordisk literatur 53. Kaupmannahöfn: STUAGNL.
- Munch, P. A. et al. (útg.). 1847. *Fagrskinna. Kortfattet norsk Konge-Saga fra Slutningen af det tolfte eller Begyndelsen af det trettende Aarhundrede.* Ósló: Frederiks-Universitet.
- NGL* 1–5 = Rudolf Keyser et al. (útg.). 1846–1895. *Norges gamle love indtil 1387* 1–5. Ósló: C. Gröndahl.
- Ólafur Halldórsson (útg.). 1958. *Óláfs saga Tryggvasonar en mesta* 1. Editiones Arnarnagæanæ A:1. Kaupmannahöfn: Ejnar Munksgaard.
- Rafn, Carl Christian et al. (útg.). 1835. *Fornmanna sögur* 9. *Sögur Hákonar Sverrissonar, Guttorms Sigurðarsonar, Ínga Bárðarsonar ok Hákonar Hákonarsonar til falls Skúla bertoga.* Kaupmannahöfn: Hið konunglega norræna fornfræðafélag.
- Storm, Gustav (útg.). 1877. *Sigurd Ranessøns proces.* Ósló: Malling.
- Sturl* 1–2 = Jón Jóhannesson et al. (útg.). 1946. *Sturlunga saga* 1–2. Reykjavík: Sturlunguútgáfan.

ÓPRENTAÐ EFNI

Speed Kjeldsen, Alex. 2011. *Glæta*, útvarpsviðtal. Haukur Ingvarsson ræddi við ASK. Ríkisútvarpinu, 1. október.

FRÆÐIRIT

- Andersson, Theodore M. 1993. „Snorri Sturluson and the Saga School at Munkaþverá.“ *Snorri Sturluson. Kolloquium anlässlich der 750. Wiederkehr seines Todestages.* Ritstj. Alois Wolf. Scripta Oralia 51. Tübingen: Narr, 9–25.
- Andersson, Theodore M. 1994. „The Literary Prehistory of Eyjafjörður.“ *Samtíðarsögur. Niúnda alþjóðlega fornsagnahævingið* 1. Forprent. Höfundar A–J. Reykjavík: [s.n.], 16–30.
- Ármann Jakobsson 1997. *Í leit að konungi. Konungsmynd íslenskra konungasagna.* Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Ármann Jakobsson 2000. „Um uppruna Morkinskinnu. Drög að rannsóknarsögu.“ *Gripla* 11: 221–245.

- Ármann Jakobsson 2002. *Staður í nýjum heimi. Konungasagan Morkinskinna*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Ármann Jakobsson. 2003. „Andmælaræður við doktorsvörn Ármanns Jakobssonar III.“ *Gripla* 14: 314–322.
- Barlow, Frank. 2002. *The Godwins. The Rise and Fall of a Noble Dynasty*. Harlow: Longman.
- Bjarni Aðalbjarnarson. 1937. *Om de Norske Kongers Sagaer*. Skrifter utgitt av Det Norske videnskaps-akademi i Oslo 2, Hist.-filos. klasse 1936:4. Ósló: J. Dybwad.
- Björn M. Ólsen. 1904. „Landnáma og Egils saga.“ *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og historie* 1904: 167–247.
- Eggert Ó. Brím. 1892. „Um Snorra Sturluson.“ Eggert Ó. Brím (útg.). *Noregs konunga sögur* 1. *Saga Ólafs Tryggvasonar og fyrirrennara hans*. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja, vii–xxvii.
- Egill J. Stardal. 1967. *Jón Loftsson, samtíð hans og synir*. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja.
- Finnur Jónsson. 1920–1924. *Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie* 1–3. 2. útg. Kaupmannahöfn: Gad.
- Gade, Kari Ellen. 1997. „Northern Lights on the Battle of Hastings.” *VIATOR* 28: 65–81.
- Guðrún Nordal. 2001. *Tools of Literacy. The Role of Skaldic Verse in Icelandic Textual Culture of the Twelfth and Thirteenth centuries*. Toronto: University of Toronto Press.
- Heimir Pálsson. 2011. „Uppsalaedda, DG 11 4to: Handrit og efnisskipan.“ *Gripla* 22: 135–160.
- Indrebø, Gustav. 1917. *Fagrskinna*. Avhandlingar fra Universitetets historiske seminar 4. Ósló: Grøndahl.
- Jakobsen, Alfred et al. 1980. *Fagrskinna-studier*. Nordisk institutt, Universitetet i Trondheim 3. Þrándheimi: Tapir.
- Jón Þorkelsson. 1868. „Morkinskinna.“ *Norðanfari* 7:33–34: 66–67.
- Jónas Kristjánsson. 1997. *Snorri Sturluson*. Reykholti: Snorrastofa.
- Kolbrún Haraldsdóttir. 1994. „Fagrskinna.“ *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 8. 2. útg. Berlin: de Gruyter, 142–151.
- Krag, Claus. 1995. *Aschehugs Norgeshistorie* 2. *Vikingtid og rikssamling 800–1130*. Ósló: Aschehoug.
- Louis-Jensen, Jonna. 1977. *Kongesagastudier. Kompilationen Hulda-Hrokkinskinna*. Bibliotheca Arnarnagæana 32. Kaupmannahöfn: Reitzel.
- Louis-Jensen, Jonna. 1997. „Heimskringla – et værk af Snorri Sturluson?“ *Nordica Bergensia* 14: 231–245.
- Lúðvík Ingvarsson. 1986. *Goðorð og goðorðsmenn* 1–3. Egilsstöðum: höfundur.
- Miller, William Ian. 2008. *Audun and the Polar Bear. Luck, Law and Largesse in a Medieval Tale of Risky Business*. Medieval Law and its Practice 1. Leiden: Brill.

- Munch, P. A. 1852–1863. *Det norske Folks Historie* 1–8. Ósló: Chr. Tønsbergs Forlag.
- ONP-R = 1989. *Ordbog over det norrøne prosasprog. Register*. Kaupmannahöfn: Den arnamagnæanske kommission.
- Ólafur Halldórsson. 1979. „Sagnaritun Snorra Sturlusonar.“ *Snorri. Átta alda minning*. Ritstj. Helgi Þorláksson et al. Reykjavík: Sögufélag, 113–138.
- Óskar Guðmundsson. 2009. *Snorri. Ævisaga Snorra Sturlusonar 1179–1241*. Reykjavík: JPV.
- Páll Eggert Ólason et al. 1948–1976. *Íslenzkar æviskrár frá landnámstímum til ársloka 1940 [1965]* 1–6. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag.
- Rud, Mogens. 1974. *Bayeux-Tapetet og slaget ved det grå æbletræ*. Kaupmannahöfn: Politikens Forlag.
- Sigurður Nordal. 1914. *Om Olaf den helliges saga. En kritisk undersøgelse* København: G. E. C. Gads Forlag.
- Sigurður Nordal. 1973. *Snorri Sturluson*. [2. útg.]. Reykjavík: Helgafell.
- Speed Kjeldsen, Alex. 2010. *Et mørkt håndskrift og dets skrivere. Filologiske studier i kongesagahåndskriftet Morkinskinna* 1–2. Kaupmannahöfn: Det Humanistiske Fakultet.
- Stefán Karlsson. 1977. „Kringum Kringlu.“ *Landsbókasafn Íslands. Árbók 1976* (Nýr flokkur 2): 5–25.
- Stefán Karlsson. 1986. „Daviðssálmar með Kringluhendi.“ *Daviðsdiktur sendur Davið Erlingssyni fimmtugum, 23. ágúst 1986*. Ritstj. Sigurgeir Steingrímsson. Reykjavík: [s.n.], 47–51.
- Storm, Gustav. 1873. *Snorre Sturlassöns historieskrivning. En kritisk undersøgelse*. Kaupmannahöfn: [s.n.].
- Storm, Gustav. 1876. „Om indskuddene i Fagrskinna.“ *Christiania Videnskabs-Selskabs Forhandlinger for 1875*: 81–108.
- Sverrir Tómasson. 1988. *Formálar íslenskra sagnaritara á miðöldum. Rannsókn bókmenntahefðar*. Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi, Rit 33. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi.
- Sverrir Tómasson. 2003. „Andmælaræður við doktorsvörn Ármanns Jakobssonar I.“ *Gripla* 14: 285–300.
- Vésteinn Ólason. 2002. „Inngangur.“ Helgi Bernódusson et al. (útg.). *Snorri Sturluson. Ritsafn* 1. Reykjavík: Mál og Menning, xi–lxxvi.
- Whaley, Diana. 1991. *Heimskringla. An Introduction*. Viking Society for Northern Research, Text Series 8. London: Viking Society for Northern Research.

SUMMARY

The author of *Morkinskinna* and *Fagurskinna*

Keywords: *Morkinskinna*, *Fagurskinna*, *Heimskringla*, skaldic poetry, Snorri Sturluson, Bjarni Marðarson.

It is generally accepted that Snorri Sturluson is the author of *Snorra-Edda*, *Heimskringla* and perhaps also *Egils saga*. In this paper the author argues that Snorri is also the author of *Morkinskinna* and *Fagurskinna*, i.e. that all three compendia, *Morkinskinna*, *Fagurskinna* and *Heimskringla*, are by the same writer, but that they represent three variants created for different readers or patrons.

Three main arguments are offered in support of this proposition. Firstly, in the section entitled “Knowledge of Skaldic Poetry” it is noted that a common feature of all three works is the authors’ exceptional knowledge of skaldic poetry. It seems unlikely that many writers c.1220 were so well informed or had access to such a collection of poetry. This alone may suggest that Snorri could have been the author of all three works. Secondly, in the “An Echo from *Snorra-Edda*” section it is argued that the author of *Morkinskinna* sometimes explains skaldic stanzas in a way that recalls their treatment in *Snorra-Edda*. This same feature can be found in the third part of *Fagurskinna*, which used *Morkinskinna* as a source. This same feature can also be found in the first and second part of *Fagurskinna*; and in all three parts of *Heimskringla*. One possible explanation is that Snorri was still working on his *Edda* c.1220 when *Morkinskinna* and *Fagurskinna* were written, and that he unconsciously adopted the same explicatory method for some of its stanzas. Thirdly, the “Attitudes and Sources of three Authors” section shows that *Morkinskinna*, *Fagurskinna* and *Heimskringla* use almost the same wording when discussing their sources and content. The most natural explanation for these similarities is that in each instance the same author is explaining his working methods. Those points are a special feature of *Morkinskinna*, *Fagurskinna* and *Heimskringla*.

The following sections present further arguments in support of the main conclusion. “The ‘þættir’ of *Morkinskinna*” shows that most of the þættir in *Morkinskinna* can be connected to Snorri Sturluson through genealogy or events in his life. Section 7 identifies some Norwegian sources for *Morkinskinna* – for example, from the royal archives, which Snorri could have seen during his first trip to Norway 1218–1220. The author argues that Snorri also derived information from Norwegian friends such as Earl Skúli (about the battle at Stamford Bridge; Earl Tostig was his ancestor).

Sections 8–10 focus on *Fagurskinna*, which is supposed to have been written in Trondheim c.1220. Snorri Sturluson was there over the winter of 1219–1220. It is argued that king Hákon’s counsellors asked Snorri to write *Fagurskinna*, to help strengthen the king’s claim to the Norwegian crown. The *Genealogies* and *Arn-*

mæðlingatal in the B-Manuscript of *Fagurskinna* can be connected with lawman Bjarni Marðarson. It is quite likely that the B-manuscript of *Fagurskinna* derives from a manuscript created for Bjarni, whose wife, Ragna Erlingsdóttir, was related to Snorri Sturluson. Bjarni and Ragna could have been Snorri's informants concerning figures such as Viðkunnr Jónsson, Ragna's grandfather.

Sections 11–13 deal with *Heimskringla* and Snorri Sturluson. In the Prologue to *Ólaf saga helga* we may note that Snorri was fully aware that his Norwegian readers was impatient with the Icelandic orientation of some of his works. *Fagurskinna* and *Heimskringla* are more Norwegian than *Morkinskinna*, and this change of emphasis could be viewed as Snorri's response to these responses. Such an interpretation accords well with Snorri's life if we assume that he wrote the first part of *Morkinskinna* before his visit to the Norwegian court in 1218, then produced *Fagurskinna* in Trondheim during the winter of 1219–1220, and then wrote *Heimskringla* later in his life. This helps to explain the difference between these works. Snorri wrote *Morkinskinna* for an Icelandic audience, *Fagurskinna* at the instigation of King Hákon or his counsellors, and *Heimskringla* for Duke Skúli. The improvements in *Heimskringla* reveal Snorri's later development as an author.

Sigurjón Páll Ísaksson
Stóragerði 4
IS-108 Reykjavík
sigurjon.pall.isaksson@efla.is